

เสรีภาพสื่อกับกฎหมายดิจิทัล: ความท้าทายของ ผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อกับการปรับตัวในอนาคต

คันธิดา ฉายาวงศ์¹

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์เสรีภาพสื่อกับกฎหมายดิจิทัลในประเทศไทย เทียบกับหลักกฎหมายสากล รับฟังความคิดเห็นจากสื่อมวลชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องความท้าทายในการปฏิบัติงานกับเสรีภาพกับกฎหมายดิจิทัล และสร้างแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายดิจิทัลให้เอื้ออำนวยในการปฏิบัติงานของสื่อมวลชน รวมทั้งส่งเสริมเสรีภาพของสื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการเทคโนโลยีการสื่อสารและกฎหมายดิจิทัลในอนาคต โดยใช้วิธีการศึกษาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) และการวิเคราะห์เอกสาร (documentary analysis)

ผลการศึกษาพบว่า ความหมาย นิยาม และประเภทของกฎหมายดิจิทัลตามกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมนั้น ยังสร้างความสับสนกับนักวิชาการ นักกฎหมาย นักวิชาชีพสื่อ และยังมีความท้าทายสำหรับผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพสื่อในด้านเสรีภาพกับกฎหมายดิจิทัล เนื่องจากการคุกคามเสรีภาพในวิชาชีพสื่อ ข้อจำกัดทางกฎหมายในการผลิตเนื้อหา และการนำเสนอเนื้อหาที่อาจกระทบต่อภาพลักษณ์ขององค์กรรัฐ และกฎหมายดิจิทัลมีสภาพบังคับทั่วไปไม่เฉพาะสื่อมวลชน ทั้งนี้ควรปรับปรุงกฎหมายดิจิทัลไทยให้ครอบคลุมทุกด้าน ควรควบรวมกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ และควรปรับโทษให้ใกล้เคียงกับประมวล

* วันที่รับบทความ 30 มิถุนายน 2567; วันที่แก้ไขบทความ 24 กันยายน 2567; วันที่ตอบรับบทความ 30 กันยายน 2567

¹ อาจารย์ ดร. กลุ่มวิชาการบริหารการสื่อสาร คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กฎหมายอาญา ซึ่งในปัจจุบันพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 มีโทษรุนแรงกว่ากฎหมายอาญาในลักษณะการทำความผิดที่คล้ายกัน รวมทั้งพบว่า กฎหมายดิจิทัลถูกใช้เป็นเครื่องมือของรัฐ นอกจากนี้ ยังเสนอแนวทางส่งเสริมเสรีภาพของสื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการเทคโนโลยีของสื่อมวลชน ส่งเสริมความรู้เรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานและเสรีภาพ รวมทั้งส่งเสริมและพิทักษ์ประโยชน์ของผู้ผลิตสื่อ

คำสำคัญ: เสรีภาพสื่อ กฎหมายดิจิทัล วิชาชีพสื่อ สื่อมวลชน

Digital Laws: Challenges in Adjustment of Media Practitioners in the Future

Kantira Chayawong²

Abstract

This research articles aims to study a situation of media freedom and digital law in Thailand compared to principles of international law, to listen to opinions from media professionals and relevant persons about challenges in working with freedom and digital law at present and in the future, and to create a guideline for improving digital laws to facilitate media operations, including creating a guideline for promoting media freedom to be consistent with current development of communication technology and digital laws in the future. The study was conducted based on a qualitative research design. An in-depth interview and document analysis were performed.

The study results revealed as follows: the meaning, definition, and types of digital law according to Ministry of Digital Economy and Society confused academics, lawyers, and media professionals. As for the operations of Thai media, it was found that there has been a challenge in working with freedom and digital laws since there have been threats to media freedom, legal restrictions on content production and presentation that may affect the image of government organizations. Meanwhile, digital laws contain general enforcement, not only the press.

² Lecturer in the Department of Communication Management, Faculty of Journalism and Mass Communication, Thammasat University

In order to improve the digital laws to support the operations of the press, they must be updated to cover all aspects. Digital laws should combine copyright protection and penalties should be adjusted to be similar to those of criminal laws. Today, some laws have harsher penalties than criminal laws based on similar offenses. It was found that digital laws were the government's main tools. In addition, a guideline to promote the freedom of media was proposed to be consistent with the technological development of the press, namely, to promote media freedom to be in harmony with the technological development of the press, knowledge of the fundamental rights and freedom, including promoting and protecting the benefits of media producers.

Keywords: media freedom, digital law, media profession, mass media

ที่มาและความสำคัญ

การพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัลส่งผลให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และทำให้มีการสื่อสารในโลกออนไลน์เพิ่มมากขึ้น แต่การพัฒนาด้านเทคโนโลยีดิจิทัลที่ก้าวกระโดดนั้น ส่งผลให้เกิดการก่ออาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์หรืออาชญากรรมไซเบอร์ (cybercrime) และการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ (cyberbullying) ด้วยการเปลี่ยนแปลงหน้าเว็บไซต์ เพื่อสร้างความเสียหายให้หน่วยงานราชการ หรือเพื่อทำลายระบบสาธารณูปโภคที่สำคัญ เป็นต้น การกระทำเหล่านี้ถือเป็นภัยคุกคามที่ไร้พรมแดน และมีผลกระทบในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศ (อรรถภพ รอดจินดา, 2566) ส่งผลให้มีคดีดิจิทัลเพิ่มมากขึ้นในสังคม ซึ่งเป็นคดีที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่มีการใช้อินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่อและบังคับอุปกรณ์ต่างๆ ปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีสมองกลฝังตัว (สุรัชพงศ์ สิกขาบัณฑิต และคณะ, 2561)

เมื่อมีคดีดิจิทัลเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในสังคมปัจจุบัน จึงต้องมีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มีความทันสมัย กล่าวคือ กฎหมายดิจิทัลเป็นเครื่องมือสำคัญที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์จริง และต้องมีการปรับปรุงให้มีความทันสมัย และสอดคล้องเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานการณ์ปัจจุบัน เนื่องจากประเทศไทยได้มุ่งขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศโดยการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ (digital economy) แต่กระบวนการออกกฎหมาย แก้ไขกฎหมายให้ทันสมัย และเข้ากับสถานการณ์นั้นต้องใช้เวลา รวมทั้งต้องเผชิญกับความท้าทายในรูปแบบการกระทำผิดใหม่ๆ ที่คาดไม่ถึง จึงต้องมีมาตรการป้องกันและรับมือกับความเสียหายในอนาคต กฎหมายดิจิทัลจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแก้ไขอย่างเร่งด่วน ซึ่งส่งผลให้ประชาชนในสังคมยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในกฎหมายดิจิทัลที่ปรับแก้ไขใหม่ และมีศัพท์เทคนิคที่เข้าใจยาก

สิ่งเหล่านี้ทำให้การทำงานในวงการสื่อสารมวลชนต้องปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย และการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้อยู่รอดในสังคมข่าวสารที่มีการแข่งขันสูงมากในปัจจุบัน รวมทั้งต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการเสรีภาพสื่อและ

กฎหมายดิจิทัล เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานทางด้านสื่อและการรายงานข่าวที่เกี่ยวข้องกับคดีดิจิทัล จึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อมวลชนที่จะต้องทำการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ทางด้านกฎหมายดิจิทัล รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ขณะที่สื่อมีหน้าที่และบทบาทที่ต้องทำงานหนักเพื่อประชาชน แต่กลับมีรายได้ลดน้อยลงจากการมีคู่แข่งมากขึ้น พฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ยอดขายหรือยอดค่าโฆษณาที่ลดน้อยลง และยังเป็นกลุ่มวิชาชีพที่ต้องปรับตัวและต้องการความรู้ความเข้าใจกฎหมายดิจิทัลและกฎหมายที่เกี่ยวข้องเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป และจากปรากฏการณ์สื่อใหม่ที่เข้ามามีบทบาทอย่างมากในโลก ทำให้หลายประเทศมีการปรับแก้ไขกฎหมายดิจิทัลและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ในต่างประเทศมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพการณ์สื่อมวลชนในปัจจุบัน ทั้งด้านการพัฒนาเนื้อหาในแพลตฟอร์มและการกำกับดูแลเนื้อหาของแพลตฟอร์มขององค์กรสื่อในโลกออนไลน์ รวมทั้งการเข้ามาควบคุมให้องค์กรสื่อได้รายได้จากเนื้อหาที่อยู่ในโลกออนไลน์ เพื่อให้สื่อมวลชนสามารถปรับตัวและอยู่รอดในยุคดิจิทัล เช่น ในประเทศออสเตรเลีย ได้ออกกฎหมายเพื่อให้บริษัทผู้เป็นเจ้าของ Google และ Facebook ต้องจ่ายเงินให้องค์กรสื่อสำหรับเนื้อหาข่าวที่อยู่บนแพลตฟอร์มของตนเอง ซึ่งนับเป็นกฎหมายฉบับแรกของโลกที่มีเนื้อหาในลักษณะนี้ หลังมีการต่อต้านอย่างรุนแรงจากบริษัทเทคโนโลยีักษ์ใหญ่ในช่วงก่อนหน้านี้ และมีการแก้ไขกฎหมายจนผ่านสภาผู้แทนราษฎรของออสเตรเลีย ซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าวมีชื่ออย่างเป็นทางการว่า “News Media and Digital Platforms Mandatory Bargaining Code” เพื่อจะส่งเสริมให้บรรดาบริษัทเทคโนโลยีักษ์ใหญ่และองค์กรสื่อเจรจาทำข้อตกลงระหว่างกันเกี่ยวกับการจ่ายเงินให้กับองค์กรสื่อ และทำให้ Facebook และ Google มีภาระที่จะต้องลงทุนในเนื้อหาดิจิทัลในระดับท้องถิ่น (พลิชส์ คงคุณากรกุล, 2564)

สำหรับประเทศไทย ได้มีกฎหมายดิจิทัล ซึ่งเป็นกฎหมายแห่งราชอาณาจักรไทยที่เกี่ยวข้องกับดิจิทัลโดยตรง ทั้งสิ้น 8 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) พระราชบัญญัติ

การพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติสภาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 รวมทั้งพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2553 (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2563) ซึ่งกฎหมายดังกล่าวยังไม่ทันสมัย และไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานของสื่อในสังคมดิจิทัล ยกตัวอย่างกรณี การเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลในสื่อสังคมนั้น ไม่ใช่มีเพียงองค์กรสื่อมวลชนขนาดใหญ่เท่านั้นที่เสนอข้อมูล แต่มีสื่อขนาดเล็ก นักข่าว นักข่าวพลเมือง และบุคคลทั่วไปที่ทำหน้าที่รายงานข่าว ย่อข่าว สรุปข้อมูลเพื่อรายงานสถานการณ์ในสื่อสังคม แต่ในข้อยกเว้นของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 มาตรา 4 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ได้ระบุไว้ว่า “กฎหมายนี้ไม่ใช้บังคับแก่... (3) บุคคลหรือนิติบุคคลซึ่งใช้หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลที่ทำการเก็บรวบรวมไว้เฉพาะ เพื่อกิจการสื่อมวลชน งานศิลปกรรม หรืองานวรรณกรรม อันเป็นไปตามจริยธรรมแห่งการประกอบวิชาชีพ หรือเป็นประโยชน์สาธารณะเท่านั้น” นำไปสู่การตั้งคำถามว่า “ใครเป็นสื่อมวลชนบ้าง” ซึ่งยังไม่มีนิยามที่ชัดเจน จึงจำเป็นต้องปรับปรุงกฎหมายดิจิทัลให้ทันสมัย

นอกจากนี้ ยังพบปัญหาในการศึกษาระบบสภาพบังคับและบทลงโทษของกฎหมายไทย อันประกอบไปด้วยกฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง และกฎหมายปกครอง ซึ่งสื่อยังไม่เข้าใจสภาพบังคับและบทลงโทษของกฎหมายดิจิทัลแต่ละฉบับ เช่น พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2553 ซึ่งให้อำนาจหน้าที่ของ กสทช. ในการดำเนินคดีตามกฎหมาย เมื่อมีผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย ประกาศ หรือคำสั่งของ กสทช. หรือเจ้าหน้าที่ กสทช. ผู้มีอำนาจใน

เรื่องนั้น สำนักงาน กสทช. ในฐานะหน่วยงานธุรการมีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบ ติดตาม รับและพิจารณาเรื่องร้องเรียน เกี่ยวกับการใช้คลื่นความถี่ การประกอบกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ กิจการโทรคมนาคม และวิทยุคมนาคม เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวหรือเสนอความเห็นต่อ กสทช. ตามพระราชบัญญัติองค์การจัดสรร คลื่นความถี่ฯ พ.ศ. 2553 มาตรา 57 โดยสำนักงาน กสทช. จะดำเนินการรวบรวมข้อเท็จจริง ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และข้อเสนอเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว เพื่อให้มีการระงับการกระทำที่ฝ่าฝืนหรือแก้ไขปรับปรุง หรือปฏิบัติให้ถูกต้อง โดยการดำเนินการมีหลายรูปแบบในการบังคับและการลงโทษ ซึ่งสามารถนำสภาพบังคับ และบทลงโทษ ได้แก่ ความรับผิดทางอาญา ความรับผิดทางแพ่ง และความรับผิดทางปกครองมาปรับใช้ (ทรงพล สงวนจิตร, 2560)

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในหัวข้อ *เสรีภาพของสื่อกับกฎหมายดิจิทัล: ความท้าทายของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อในการปรับตัวในอนาคต* เพื่อเป็นแนวทางเสนอปรับแก้กฎหมายดิจิทัลให้มีความทันสมัย และสอดคล้องกับการปฏิบัติงานของสื่อในสังคมยุคดิจิทัล โดยต้องมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ซึ่งจากเดิมที่แก้ไขกฎหมายจากสถานการณ์ปัจจุบันและปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้นไปสู่การคาดการณ์ในอนาคต โดยคำนึงถึงการใช้และปัญหาจากเทคโนโลยีดิจิทัลในอนาคต เพราะเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกระบวนการในการออกกฎหมายและแก้ไขกฎหมายมีความซับซ้อนที่ต้องใช้เวลา นอกจากนี้ยังเพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมและสร้างแนวทางในการคุ้มครองเสรีภาพของสื่อให้สอดคล้องกับหลักสากลของเสรีภาพของสื่อ เพื่อป้องกันการบังคับใช้กฎหมายดิจิทัลที่ไม่เป็นธรรมและกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพสื่อจากเจ้าหน้าที่ รวมทั้งพัฒนาเสรีภาพของสื่อในการรายงานข่าวและนำเสนอเนื้อหาทางสื่อดิจิทัล และเป็นแนวทางต่อยอดไปสู่สื่อทุกแขนงในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์เสรีภาพสื่อกับกฎหมายดิจิทัลในประเทศไทย เปรียบเทียบกับหลักกฎหมายสากล

2. เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสื่อมวลชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องความท้าทายในการปฏิบัติงานกับเสรีภาพกับกฎหมายดิจิทัลในปัจจุบันและในอนาคต
3. เพื่อสร้างแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายดิจิทัลให้เอื้ออำนวยในการปฏิบัติงานของสื่อมวลชน
4. เพื่อสร้างแนวทางในการส่งเสริมเสรีภาพของสื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันและกฎหมายดิจิทัลในอนาคต

ขอบเขตการศึกษา

ในโครงการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยเริ่มเก็บข้อมูลจากเอกสาร และมีการสัมภาษณ์เชิงลึก ช่วงเวลาดังตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2566-29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567 โดยเก็บรวบรวมความคิดเห็นจากผู้ปฏิบัติงานในองค์กรสื่อมวลชนหรือบุคลากรในองค์กรวิชาชีพสื่อในสื่อโฆษณา สื่อวิทยุและโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพยนตร์ สื่อออนไลน์ และสื่อสังคม ที่มีประสบการณ์การทำงานสื่อมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี รวมทั้งนักวิชาการ และนักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

วิธีการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ได้ศึกษาด้วยระเบียบวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ที่เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 กลุ่ม โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 14 คน ที่มีแนวทางการเลือกกลุ่มตัวอย่างได้ ดังนี้

กลุ่มที่ 1: ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรสื่อมวลชนหรือสื่อออนไลน์ ในสาขาวิชาชีพสื่อโฆษณา สื่อวิทยุและโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพยนตร์ สื่อออนไลน์ หรือสื่อสังคม ที่มีประสบการณ์การทำงานสื่อมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 6 คน

กลุ่มที่ 2: บุคลากรในองค์กรวิชาชีพสื่อที่มีประสบการณ์ในการทำงานในสาขาวิชาชีพสื่อมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 2 คน

กลุ่มที่ 3: นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสื่อที่มีประสบการณ์ในด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสื่อมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน

กลุ่มที่ 4: นักวิชาการและนักกฎหมายที่มีประสบการณ์ในด้านวิชาการหรือเป็นนักกฎหมายมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน

กลุ่มที่ 5: นักการเมืองผู้ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่ในการออกกฎหมายที่มีประสบการณ์ในทางการเมืองไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) จากนั้นนำเนื้อหาที่ได้บันทึกมาทำการถอดความ โดยสังเกตคำพูด น้ำเสียง อากัปกริยาและท่าทีของผู้ให้สัมภาษณ์ในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ และมาจัดระบบด้วยการแจกแจง การตีความและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อนำมาสังเคราะห์และจัดกลุ่มข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่

ส่วนการวิเคราะห์เอกสาร (documentary analysis) คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากกฎหมายไทยและกฎหมายสากล ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ระเบียบ เอกสารตำราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายดิจิทัล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข่าวและคดีที่เกี่ยวข้อง

ในโครงการวิจัยนี้ ใช้การตรวจสอบข้อมูลด้วยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน และศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเอกสาร เพื่อความแน่นอนว่า ข้อมูลถูกต้องตรงกันและเหมาะสมหรือไม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถนำไปส่งเสริมเสรีภาพของสื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันและกฎหมายดิจิทัลในอนาคต

2. สามารถนำไปสร้างแนวทางในการสร้างเครือข่ายร่วมให้องค์กรวิชาชีพมีบทบาทในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานสื่อให้สอดคล้องกับเสรีภาพสื่อมากยิ่งขึ้น

3. สามารถสะท้อนความคิดเห็นและเป็นพื้นที่ในการสื่อสารระหว่างผู้ปฏิบัติงานสื่อมวลชน นักวิชาการ องค์กรวิชาชีพ และผู้ออกกฎหมายและนโยบาย ได้มีความเข้าใจกันและหาแนวทางร่วมกันในการส่งเสริมเสรีภาพของสื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันและกฎหมายดิจิทัลในอนาคต

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพสื่อ

สิทธิและเสรีภาพสื่อมีความสำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อ ทั้งนี้สำหรับเสรีภาพสื่อหรือประชาชน เป็นสิทธิพื้นฐานที่สมควรได้รับการปกป้องคุ้มครอง สอดคล้องกับหลักการ “เสรีภาพสื่อคือเสรีภาพประชาชน” ที่องค์กรวิชาชีพสื่อได้ยึดเป็นหลักปฏิบัติมาโดยตลอดเช่นกัน (สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2566)

ในระดับโลก มีหลักกฎหมายสากลด้านกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ คือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights [UDHR]) เพื่อมาปรับใช้ในการสร้างกรอบและแนวทางเสรีภาพของสื่อในประเทศไทยได้

จากเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948) ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ สมัยที่ 3 ได้มีข้อมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งถือเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ในการวางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศฉบับแรกของโลก โดยมีข้อที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ คือ ข้อที่ 19 ที่ว่า “ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความเห็นและการแสดงออก ทั้งนี้ สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพที่จะถือเอาความเห็นโดยปราศจากการแทรกแซง และที่จะแสวงหา รับ และส่งข้อมูลข่าวสารและข้อคิดผ่านสื่อใด และโดยไม่คำนึงถึงพรมแดน” (กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2551)

อย่างไรก็ตาม แม้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะมีหลักในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ทว่า ก็มีข้อจำกัดเช่นเดียวกัน

ตามความในข้อ 29 (2) ในการใช้สิทธิและอิสรภาพของตน ทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัด เพียงเท่าที่มีกำหนดไว้ตามกฎหมายเท่านั้น เพื่อวัตถุประสงค์ของการได้มาซึ่งการยอมรับและการเคารพสิทธิและอิสรภาพอันควรของผู้อื่น และเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการอันสมควรทางด้านศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน และสวัสดิการทั่วไปในสังคมประชาธิปไตย (กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2551)

จากสถานการณ์ทางการเมืองของไทยที่ทำทลายระบอบประชาธิปไตย และมีความผันผวนจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ยังขาดเสถียรภาพ ส่งผลให้การทำหน้าที่สื่อมวลชนจึงต้องมีความระมัดระวังมากขึ้นตามไปด้วย เป็นความท้าทายในวิชาชีพในการมีเสรีภาพในการปฏิบัติหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารโดยปราศจากการแทรกแซง

แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายดิจิทัล

ตามความหมายตรงตัวของกฎหมายดิจิทัล หมายถึง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบันทึกภาพหรือเสียงในระบบตัวเลข แต่สำหรับกฎหมายดิจิทัลของไทยนั้น เป็นกฎหมายแห่งราชอาณาจักรไทยที่เกี่ยวข้องกับดิจิทัลโดยมี 8 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) พระราชบัญญัติการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติสภาคิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 รวมทั้งพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2553

นอกจากนี้ กฎหมายดิจิทัลในปัจจุบันยังเป็นกฎหมายและกฎระเบียบที่ควบคุมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งกำลังดำเนินการพัฒนาและประสบความสำเร็จในสหรัฐอเมริกา โดยมีความท้าทายใหม่บางประการที่เกิดจากการเติบโตอย่างรวดเร็ว และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่เพิ่มมากขึ้น รวมถึงอาจส่งผลกระทบต่อการทำงานของสื่อในปัจจุบันและในอนาคต ทั้งนี้ แนวคิดพื้นฐานและลักษณะเฉพาะของการใช้กฎหมายดิจิทัลไทยนั้นอิงตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น สิงคโปร์ รัสเซีย และประเทศอื่นๆ อีกมากมาย

ทฤษฎีอำนาจนิยม (Authoritarian Theory)

ระบอบอำนาจนิยมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เพื่อตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ทางการเมืองของรัฐ ลักษณะเด่นของระบอบอำนาจนิยมคือการปกครองแบบเผด็จการโดยชนชั้นสูง ซึ่งบางครั้งก็มีการเคารพบุคคลอื่น โดยอำนาจนิยมเป็นการตอบสนองต่อการแบ่งขั้วทางสังคม ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และความไม่มั่นคงในระดับนานาชาติ โดยทั่วไปแล้ว ระบอบอำนาจนิยมจะใช้อำนาจอธิปไตยผ่านการปกครองแบบพรรคเดียว และอาจต้องอาศัยกองกำลังทหารเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ระบอบอำนาจนิยมอาจกลายเป็นการผูกขาดเบ็ดเสร็จเนื่องจากระบอบนี้มักเสนอทางเลือกระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและประชาธิปไตยทางการเมือง และเคยเป็นประตูสู่ระบอบประชาธิปไตย เมื่อเกิดความสงบเรียบร้อยทางการเมือง และคาดว่าจะมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจในระยะยาว (Bedeski, 2009)

ระบอบอำนาจนิยมคือทฤษฎีและระบอบการปกครองที่มักเชื่อมโยงกับระบอบเผด็จการ ซึ่งตรงกันข้ามกับระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้ อำนาจนิยมคือหลักการที่ตั้งอยู่บนการเชื่อฟังอำนาจ และต่อต้านการปกครองตนเองของปัจเจกบุคคลทั้งทางความคิดและการกระทำ ในฐานะรูปแบบหนึ่งของการปกครองโดยรวมอำนาจไว้ที่ผู้นำหรือกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มเล็กๆ ทั้งนี้ อำนาจนิยมเป็นกรอบแนวคิดของเผด็จการสมัยใหม่ และบางครั้งมีการใช้คำทั้งสองคำสลับกัน คำหลังเป็นรูปแบบของรัฐบาลที่บุคคลหนึ่งหรือกลุ่มชนชั้นนำขนาดเล็กใช้อำนาจเด็ดขาดโดยมีข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญเพียงเล็กน้อยหรือไม่มีเลย โดยคำนี้มีที่มาจาก

เผด็จการของสาธารณรัฐโรมัน ซึ่งมีผู้นำชั่วคราว ที่ได้รับอำนาจพิเศษเพื่อจัดการกับสถานการณ์ฉุกเฉินของรัฐ ในศตวรรษที่ 20 โดยการใช้การเผด็จการที่อ้างอำนาจพิเศษเพื่อจัดการกับวิกฤตของรัฐและใช้อำนาจเผด็จการ โดยการใช้การบังคับ การก่อการร้าย และการปราบปรามเพื่อยึดอำนาจ และใช้การโฆษณาชวนเชื่อสมัยใหม่เพื่อรักษาการสนับสนุนจากประชาชน อย่างไรก็ตาม อำนาจนियมเป็นชุดลักษณะการวิเคราะห์ ในขณะที่เผด็จการเป็นรูปแบบของรัฐบาลซึ่งแสดงลักษณะอำนาจนियม โดยการเผด็จการอาจเป็นเผด็จการหรือเผด็จการเบ็ดเสร็จ

ทั้งนี้ ระบบการเมืองแบบอำนาจนियมเป็นระบอบที่เสรีภาพส่วนบุคคลอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐอย่างสมบูรณ์ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่บุคคลคนเดียวหรือกลุ่มเล็กๆ ที่ไม่ต้องรับผิดชอบต่อประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ดังที่ Almond and Powell (1996 cited in Bedeski, 2009) อธิบาย รัฐบาลแบบอำนาจนियมคือ “รัฐบาลที่รวมอำนาจบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการไว้ด้วยกัน และตัวแทนของรัฐบาลไม่ได้รับเลือกในการเลือกตั้งที่มีการแข่งขันกันของประชาชน” ประเทศเผด็จการอุตสาหกรรมสามารถจำแนกได้เป็นประเภทหัวรุนแรงหรืออนุรักษ์นิยมแบบจำลองโซเวียตที่นำมาปรับใช้ในยุโรปตะวันออกเป็นตัวอย่างของรูปแบบเผด็จการแบบหัวรุนแรง เมื่อรัฐเผด็จการคอมมิวนิสต์พัฒนาขึ้น พวกเขาสามารถใช้ “แนวทางเผด็จการที่ควบคุมแรงกดดันและการประท้วงของประชาชนด้วยวิธีการปราบปราม และจัดการการลงทุนและการกระจายเพื่อผลประโยชน์ของการเติบโตทางเศรษฐกิจ” (Bedeski, 2009)

สำหรับประเทศไทย มีความเคยชินอยู่กับระบอบอำนาจนियม แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงความคิดและรับเอาระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งกรอบแนวคิดเสรีนิยมจากชาติตะวันตกมาปรับ จนกลายเป็นอำนาจนियมแบบแข่งขัน (competitive authoritarianism) ซึ่งก็คือ ระบอบการปกครองแบบอำนาจนियมแบบแข่งขัน ระบบดังกล่าวมีสถาบันประชาธิปไตยที่มีความสำคัญ และมีการใช้อำนาจในทางที่ผิดอย่างร้ายแรง ซึ่งก่อให้เกิดการแข่งขันในการเลือกตั้งจริง แต่ไม่ยุติธรรม ปัจจุบันระบอบอำนาจนियมแบบแข่งขันยังคงมีอยู่และดำรงอยู่ต่อไป โดยเกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามเย็น โดยการนำระบบอำนาจนियมแบบแข่งขันมา

สร้างภาพลักษณ์ให้เป็นประชาธิปไตย เช่น เปรู สโลวาเกีย และไต้หวัน ในขณะที่ระบอบการปกครองอื่นๆ กลายเป็นระบอบอำนาจนิยมแบบเต็มรูปแบบ เช่น เบลารุส กัมพูชา และรัสเซีย ยังมีประเทศอื่นๆ รวมทั้งแอลเบเนีย และยูเครน ที่สลับไปมาระหว่างประชาธิปไตยและการปกครองแบบอำนาจนิยมแบบแข่งขัน โดยรวมแล้วประเทศที่มีระบอบอำนาจนิยมแบบแข่งขันยังคงเหลืออยู่ค่อนข้างมาก (Levitsky and Way, 2020)

ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดชอบทางสังคม (The Social Responsibility Theory)

สื่อมวลชนมีหน้าที่และความรับผิดชอบทางสังคมที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ในบทบาทและหลักจริยธรรมของสื่อ โดยมีอิสระในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และยึดประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก โดยมีความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน หรือถูกครอบงำด้วยอำนาจรัฐ

ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดชอบทางสังคม (the social responsibility theory) ของ Theodor Peterson (1973 อ้างถึงใน สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ, 2562) เป็นทฤษฎีที่ทำให้สื่อมวลชนตระหนักในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองมากขึ้น โดยมีจรรยาบรรณทางวิชาชีพเป็นกรอบหรือเสาหลักในการทำงาน มีหลักการพื้นฐาน 3 ประการ คือ (1) ให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการมีส่วนร่วมและเลือกรับข่าวสาร (2) สื่อต้องมีอิสรภาพ และเสรีภาพในการนำเสนอข่าว (3) สื่อต้องตระหนักถึงประโยชน์ที่สังคมจะได้รับสำหรับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนภายใต้ทฤษฎีนี้มีรายละเอียดดังนี้ (สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ, 2562)

ด้านที่ 1 การเมือง ทำหน้าที่ในการเสนอข่าวสาร และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ ของส่วนรวมส่งเสริมกระบวนการทางประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนมีความสามารถในการปกครองตนเอง ปกป้องรักษาสิทธิของปัจเจกบุคคลโดยทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจตราและควบคุมรัฐบาล

ด้านที่ 2 เศรษฐกิจ ทำหน้าที่ให้บริการสื่อโฆษณาต่างๆ ด้วยความถูกต้อง ไม่เกินจริง

ด้านที่ 3 สังคม ทำหน้าที่ให้ความบันเทิงที่คัดเลือกมาแล้วว่ามีคุณภาพ หลีกเลียงการนำเสนอข่าวที่อาจนำไปสู่การก่ออาชญากรรม ความรุนแรง ความไม่สงบ หรือความแตกแยกในสังคม และสามารถสะท้อนความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งเปิดโอกาสให้ฝ่ายตรงข้ามได้ใช้สิทธิโต้ตอบ (เทียนทิพย์ เดียวกี, 2559)

อย่างไรก็ตาม ภายใต้บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อมวลชนนี้ สื่อก็ยังต้องมีการกำกับดูแลตัวเอง ภายใต้กรอบของกฎหมายและจรรยาบรรณในวิชาชีพ แสดงความเป็นกลางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของสังคมในเรื่องความคิด มุมมองอย่างเป็นธรรม (สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ, 2562)

ทั้งนี้ จากความเห็นทางวิชาการของ พัทธราภา เอื้ออมรวนิช (2560) ในเรื่อง สื่อมวลชน: เสรีภาพและความรับผิดชอบ มองว่า การนำเสนอการทำงานของสื่อมวลชนในสถานการณ์ปัจจุบันภายใต้เสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน โดยสื่อมวลชนถือได้ว่าเป็นฐานันดรที่ 4 ของสังคม โดยคำว่าฐานันดรนั้นหมายถึง ลำดับในการกำหนดชั้นของบุคคลตามยศหรือบรรดาศักดิ์ ซึ่งแต่ละฐานันดรล้วนแล้วแต่มีสิทธิพิเศษในสังคมและอำนาจในการบัญญัติกฎหมาย เมื่อสื่อมวลชนถูกขนานนามว่า เป็นฐานันดรที่ 4 สื่อมวลชนก็ย่อมจะถูกนับว่าเป็นผู้มีอำนาจด้วยเช่นกัน โดยสื่อมวลชนถูกคาดหวังจากสังคมในการทำหน้าที่เสนอข่าวสารที่คนส่วนใหญ่ให้ความสนใจ ฟังตระหนักในการเป็นสื่อมวลชนที่ดี คือ มีความรับผิดชอบในการสื่อข่าว สื่อมวลชนจะต้องมีหน้าที่ในการเป็นสุนัขเฝ้ายามเป็นนายทวารข่าวสาร กลั่นกรองข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง เป็นข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม สื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นสื่อดั้งเดิมหรือสื่อใหม่ ต่างก็มีสิทธิและเสรีภาพอันชอบธรรมในการรายงานข่าวสารเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมให้ผู้รับสารทราบ แต่การรายงานข่าวของสื่อมวลชนกลับยังได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ถึงเสรีภาพและความรับผิดชอบอยู่บ่อยครั้ง ดังเช่นกรณีการทำข่าวการเสียชีวิตของดาราราชาย ปอ ทฤษฎี สหวงษ์ หรือการถ่ายทอดสดกรณีการจับกุมผู้ที่ก่อเหตุยิง

เพื่อนร่วมงานเสียชีวิต ซึ่งการถูกวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ กลับยังไม่มีหนทางที่ชัดเจน ในการแก้ไขปัญหา จนกลายเป็นปัญหาเรื้อรังของสื่อในปัจจุบัน ดังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และภาคประชาชน เพื่อให้สื่อมวลชนมีเสรีภาพเป็นพื้นฐาน

แนวคิดเกี่ยวกับสื่อดิจิทัล

สื่อดิจิทัลเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมมากในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่มีการสื่อสารที่สะดวกและไร้พรมแดน ทั้งนี้ สื่อสังคมยังช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในภาคธุรกิจและภาครัฐ นำมาเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารกับประชาชน โดยสื่อดิจิทัล (digital media) หมายความว่า สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีการนำข้อมูลในโลก “จริง” ที่มนุษย์สามารถเข้าใจและรับรู้ได้โดยการแปลรหัส เข้าสู่โลกดิจิทัลที่เป็นกระบวนการที่ซับซ้อน มีรูปแบบอย่างรวดเร็ว ง่ายตาย และสามารถนำข้อมูลดิจิทัลนั้นกลับมาแสดงใหม่ในรูปแบบที่มนุษย์สามารถรับรู้และเข้าใจได้อีกในรูปแบบภาพ เสียง ข้อความ คลิปวิดีโอ การสร้างหรือบันทึกในรูปแบบดิจิทัล จนถึงตอนที่ถูกส่งไปยังผู้รับสารเป็นการเผยแพร่และการกระจายสื่อโดยผู้ใช้สื่อสามารถกำหนดได้ด้วยตนเอง อีกทั้งข้อมูลที่สามารถปรับเปลี่ยนแก้ไขได้ตลอดเวลานี้ยังเป็นข้อมูลที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้อีกด้วย

สื่อดิจิทัลยังรวมถึงสื่อที่เข้ารหัสในรูปแบบที่เครื่องอ่านได้ สื่อดิจิทัลเป็นสื่อที่สามารถสร้าง ดู แก้ไข สื่อสาร หรือเก็บรักษาไว้บนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ดิจิทัล ซึ่งได้แก่ ซอฟต์แวร์ วิดีโอดิจิทัล รูปภาพ เว็บเพจ ฐานข้อมูล เสียงดิจิทัล และอีบุ๊ก สื่อดิจิทัลนั้นตรงข้ามกับสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อแบบดั้งเดิมหรือแบบแอนะล็อกอื่นๆ บทความนี้พยายามที่จะติดตามผลกระทบของสื่อดิจิทัลที่มีต่อสังคมในรูปแบบต่างๆ ของสื่อดิจิทัล หลักสูตรการวิจัยนี้จะติดตามผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล (Das, 2020)

ทั้งนี้ สื่อดิจิทัลได้รับอิทธิพลจากความชื่นชอบของผู้ใช้ เช่น แพลตฟอร์มรูปแบบใหม่จะช่วยให้ผู้รับสื่อค้นพบสิ่งที่ตัวเองชื่นชอบหรือสนใจผ่านเนื้อหาหรือจัดการเนื้อหาในปริมาณที่เหมาะสม หรืออาจดึงข้อมูลที่ต้องการได้อย่างรวดเร็วด้วยการใช้คำค้นหาซึ่งอ้างอิงหรือเชื่อมโยงถึงกัน ซึ่งเรื่องนี้แตกต่างอย่างมากเมื่อ

เทียบกับสื่อดั้งเดิม รวมถึงรูปแบบแพลตฟอร์มใหม่ๆ และการเผยแพร่สื่อที่แทบจะไร้ขีดจำกัด ซึ่งเป็นสิ่งที่เราเข้าใจได้ดีจากประสบการณ์ที่มีระหว่างยุคของสื่อดั้งเดิมและยุคของสื่อดิจิทัล โดยในยุคของสื่อดั้งเดิมนั้น ผู้ผลิตสื่อและผู้เผยแพร่ข้อมูลเคยสามารถกำหนดสิ่งที่ต้องการให้ผู้ชมรับชมได้ ผ่านการจัดผังรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ (Feldman, 2015)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้รวบรวมและจัดกลุ่มงานวิจัย ดังนี้

งานวิจัยเกี่ยวกับเสรีภาพสื่อ

จากการศึกษาของ บุญนำ โสภานุทก (2548) เรื่อง *เสรีภาพในการเสนอข่าวและการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540* พบว่า เสรีภาพในการเสนอข่าวและการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชนมีแนวความคิดตามกฎหมายมหาชนชาติ ถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง ที่รัฐควรให้การรับรองและคุ้มครอง ซึ่งในปญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 19 ก็ได้รับรองว่า มนุษย์ทุกคนย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ในรัฐเสรีประชาธิปไตยทั้งหลายต่างก็ยอมรับว่า สิทธิเสรีภาพดังกล่าวเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งอันควรได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เห็นได้ว่า ประเทศไทยก็ได้นำแนวความคิดและหลักการดังกล่าวมาบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งสอดคล้องกับปญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และเป็นหลักการที่สำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพให้แก่สื่อมวลชน แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับในอดีตและฉบับปัจจุบันจะได้ให้การรับรองเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นแก่สื่อมวลชนไว้ก็ตาม แต่ปรากฏว่า สื่อมวลชนยังคงถูกแทรกแซงและลิดรอนสิทธิเสรีภาพ โดยกฎหมายที่มีเนื้อหาเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชน ซึ่งเป็นการขัดหรือแย้งหรือไม่สอดคล้องต่อรัฐธรรมนูญ และในขณะเดียวกัน สื่อมวลชนอาจ

จะใช้เสรีภาพของตนไปละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน และอาจมีผลกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของสาธารณะได้

ทั้งนี้ เมื่อมีรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2560 ได้มีการปรับแก้ไขในเรื่องเสรีภาพสื่อ โดยจากการศึกษาของ สมโภชน์ ไตรรักษา (2564) เรื่อง *รัฐธรรมนูญ ปี 2560 สื่อมวลชนกับความท้าทายประชาธิปไตยบนทางสองแพร่ง* พบว่า สำหรับประเทศไทย เสรีภาพการแสดงออกได้รับการคุ้มครองไว้ในกฎหมายสูงสุดอย่างรัฐธรรมนูญ และเมื่อเปรียบเทียบรัฐธรรมนูญถาวรสามฉบับตั้งแต่ปี 2540 พบว่า รัฐธรรมนูญ 2560 ตัดความเป็นส่วนตัว-สิทธิครอบครัว-สุขภาพจิต จากข้อยกเว้นการใช้เสรีภาพการแสดงความคิดเห็น ตัดการคุ้มครองการสอน อบรม วิจัย จากเสรีภาพทางวิชาการ และการรับรองเสรีภาพของสื่อกว้างๆ ว่า “บุคคลที่ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน”

รัฐธรรมนูญ 2540 ถึงปัจจุบัน ล้วนรับรองหลักการ “เสรีภาพสื่อ” เอาไว้ แต่ต่างกันในเรื่องละเอียด โดยรัฐธรรมนูญ 2560 บัญญัติในมาตรา 35 ระบุว่า “บุคคลที่ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวหรือแสดงความคิดเห็นตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพ” จากเดิม รัฐธรรมนูญ 2540 บัญญัติรับรองเสรีภาพสื่อในมาตรา 41 ระบุว่า “พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยูกระจ่ายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าว และแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ” ซึ่งรัฐธรรมนูญ 2550 บัญญัติไว้เหมือนกัน แต่เพิ่มคำว่า “หรือสื่อมวลชนอื่น” เข้าไปหลังวิทยุโทรทัศน์ เพื่อขยายความรับรองเสรีภาพสื่อในกิจการสื่ออื่นๆ ขณะที่รัฐธรรมนูญ 2560 ใช้ข้อความว่า “บุคคลที่ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน” รัฐธรรมนูญ 2540 ได้ใช้ข้อความระบุและจำแนกประเภทสื่อไว้อย่างละเอียดรัดกุมเลยว่า “พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยูกระจ่ายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์” ซึ่งต่อมารัฐธรรมนูญ 2550 ได้เพิ่มคำว่า “หรือสื่อมวลชนอื่น” ตามมาอีกถ้อยคำหนึ่งให้กินความหมายกว้างขึ้น เห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญ 2560 รับรองเสรีภาพสื่อไว้ โดยมีขอบเขตอย่างกว้างๆ ขณะเดียวกันก็ไม่เจาะจงรายละเอียด

นอกจากนี้ ยังมีการให้รัฐตรวจสอบสื่อได้เฉพาะช่วงสงคราม แต่ไม่ได้ระบุว่า ต้องใช้อำนาจทางกฎหมายใด รัฐธรรมนูญทั้งสามฉบับได้กำหนดห้ามไม่ให้มีการสั่งปิดสื่อมวลชนเอาไว้ โดยรัฐธรรมนูญ 2560 มาตรา 35 ระบุว่า การสั่งปิดกิจการหนังสือพิมพ์ หรือสื่อมวลชนอื่น เพื่อลิดรอนเสรีภาพสื่อจะทำได้ ขณะที่รัฐธรรมนูญ 2550 ใช้ข้อความเดียวกันกับรัฐธรรมนูญ 2560 อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญ 2540 ต่างออกไป โดยมาตรา 39 ระบุชัดเจนและเจาะจงว่า ห้ามสั่งปิดสื่อสามประเภทด้วยกัน ได้แก่ โรงพิมพ์ สถานีวิทยุ และสถานีโทรทัศน์ อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่ประเทศอยู่ในภาวะสงครามเสรีภาพสื่อจะถูกจำกัดโดยรัฐธรรมนูญอนุญาตให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามามีอำนาจการนำเสนอข่าว ก่อนที่จะนำไปโฆษณาในสื่อต่างๆ ได้ ทั้งนี้ ในรัฐธรรมนูญ 2560 ไม่ได้กำหนดเหมือนรัฐธรรมนูญ 2540 และ 2550 ว่า การให้เจ้าหน้าที่เข้ามามีอำนาจตรวจสอบสื่อทำได้ โดยต้องออกกฎหมายมาให้อำนาจเท่านั้น

งานวิจัยสื่อกับกฎหมาย

จากการศึกษาของ วรวัชร เอี่ยมสุทธธรรม (2549) เรื่อง *แนวทางของกฎหมายเกี่ยวกับการกำกับการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ในประเทศไทย* พบว่า พระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 และพระราชบัญญัติวิทยุคมนาคม พ.ศ. 2498 ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันมีความล้าสมัย มิได้มุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเท่าที่ควร มีบทบัญญัติให้หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ประกอบกิจการ และควบคุมการประกอบกิจการแต่เพียงผู้เดียว ทั้งกระทรวงกลาโหม กรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือแม้แต่บริษัท อสมท. จำกัด (มหาชน) และนอกจากนี้ การประกอบกิจการโดยภาคเอกชนก็อยู่ในรูปของสัมปทานที่จำกัดแต่เฉพาะผู้ให้วงเงินสูงสุด หรือที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มราชการและการเมืองรับไปดำเนินการ ทำให้การประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ได้ดำเนินการไปโดยภาคเอกชนเพียงไม่กี่ราย ไม่เปิดโอกาสให้กับการใช้คลื่นความถี่ในรูปแบบอื่น และยึดติดกับผลประโยชน์ทางการเมืองและธุรกิจเป็นสำคัญ ดังนั้น เพื่อให้การประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ดำเนินการไป โดยคำนึงถึงสิทธิ

เสรีภาพของประชาชน และยึดถือผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ แนวทางของกฎหมายในการประกอบกิจการจะต้องประกอบไปด้วยองค์การกำกับดูแลการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ที่มีได้เป็นองค์กรเดียวกับองค์การกำกับดูแลกิจการโทรคมนาคม และอีกส่วนหนึ่งก็คือ กฎหมายประกอบกิจการ

ทั้งนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2554) ซึ่งศึกษาในเรื่อง การศึกษาการจัดรูปองค์กรคุ้มครอง ผู้บริโภค ด้านกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พบว่า พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2553 (แก้ไขปรับปรุงจากพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2543) มาตรา 31 ของพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ฯ กำหนดให้ กสทช. แต่งตั้งคณะอนุกรรมการขึ้น โดยแบ่งเป็นสองคณะ ประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์อันเป็นประโยชน์ต่อการคุ้มครองผู้บริโภคในด้านการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ และในด้านการโทรคมนาคม คณะอนุกรรมการทั้งสองชุดนี้มีอำนาจหน้าที่พิจารณาและเสนอความเห็นเกี่ยวกับเรื่องร้องเรียนและปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่ กสทช. กำหนด การปรับปรุงกฎหมายองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ฯ จะส่งผลต่อการจัดโครงสร้างองค์กรภายในของ กสทช. ในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์เพิ่มเติมด้วย

สำหรับสิทธิของผู้ใช้บริการในกิจการแต่ละด้านนั้น พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ฯ ก็มีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคอยู่ด้วย ในมาตรา 32 กำหนดให้ กสทช. มีอำนาจกำหนดมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้ใช้บริการโทรคมนาคมเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล สิทธิในความเป็นส่วนตัว และเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางโทรคมนาคม ในกรณีที่มีการกระทำความผิดโดยการดักจับข้อมูล หรือเปิดเผยข้อความข่าวสารหรือข้อมูล อันใดที่มีการสื่อสารทางโทรคมนาคมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ถือว่า กสทช. เป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และในกรณีที่ผู้ได้รับใบอนุญาต

ประกอบกิจการโทรคมนาคมเป็นผู้กระทำความผิดดังกล่าว หรือรู้ว่าการกระทำความผิดนั้นแต่เพิกเฉย หรือไม่ดำเนินการตามกฎหมายภายในเวลาอันสมควรให้ กสทช. มีอำนาจสั่งพักใช้ หรือเพิกถอนใบอนุญาตประกอบกิจการโทรคมนาคมได้

การศึกษาประสบการณ์จากต่างประเทศเกี่ยวกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานด้านคุ้มครองผู้บริโภคในองค์กรกำกับดูแลที่รวมอยู่ในองค์กรเดียว (convergent regulator) คือ Federal Communications Commission (FCC) ของสหรัฐอเมริกา Office of Communication (Ofcom) ของอังกฤษ Australian Communications and Media Authority (ACMA) ของออสเตรเลีย และ Canadian Radio-Television and Telecommunications Commission (CRTC) ของแคนาดา เนื่องจากองค์กรกำกับดูแลของทั้งสี่ประเทศนี้มีประสบการณ์ในกระบวนการพัฒนาเชิงสถาบันจนเป็นที่ยอมรับขององค์กรกำกับดูแลแห่งอื่นๆ ทั่วโลกในฐานะองค์กรต้นแบบและมีแนวทางปฏิบัติที่ดี

ทั้งนี้ ข้อเสนอจากการศึกษาประสบการณ์ของสี่ประเทศมีดังนี้

- งานคุ้มครองผู้บริโภคด้านโทรคมนาคมและการสื่อสารไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการรับและจัดการเรื่องร้องเรียนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการทำงานในมิติอื่นๆ ด้วย เช่น การทำงานเชิงรุกเพื่อให้ข้อมูลและความรู้แก่ผู้บริโภค การเฝ้าติดตามภาคธุรกิจในการปฏิบัติตามกฎระเบียบและหลักปฏิบัติที่ดี การให้คำแนะนำในการพัฒนาและออกแบบนโยบาย การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เพื่อนำข้อมูลไปพัฒนาและออกแบบนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค การเสนอความเห็นในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ หรือหลักปฏิบัติ และการสนับสนุนให้เกิดกลไกกำกับดูแลร่วมและกลไกในการดูแลกันเองในภาควิชาชีพ

- หน่วยงานคุ้มครองผู้บริโภคภายใต้องค์กรกำกับดูแลมีการจัดรูปแบบโครงสร้างองค์กรตามลักษณะงาน (function) มากกว่าแบ่งตามภาคอุตสาหกรรม (sector) ทำให้มีการรวมงานด้านผู้บริโภคทั้งด้านวิทย์ โทรทัศน์และโทรคมนาคมไว้ในจุดเดียวกัน การจัดโครงสร้างองค์กรในลักษณะนี้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีการหลอมรวมกันมากขึ้น

- องค์การกำกับดูแลที่ศึกษาส่วนมากมีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายและการลงโทษในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น การตักเตือนเมื่อพบว่ามี การกระทำผิด การออกคำสั่งให้มีการเยียวยาหรือคำสั่งห้ามไม่ให้กระทำบางอย่าง การสั่งให้เสียค่าปรับ การเพิ่มเงื่อนไขใบอนุญาต การลดระยะเวลาการให้ใบอนุญาต และการระงับหรือการยกเลิกใบอนุญาต นอกจากนี้ องค์การกำกับดูแลที่ศึกษาส่วนใหญ่ยังมีอำนาจในการสอบสวนเรื่องร้องเรียน เช่น มีอำนาจในการขอให้ผู้รับใบอนุญาตให้ความร่วมมือในการจัดส่งเอกสาร ข้อมูลและเทปรายการ หรือมีอำนาจเชิญผู้รับใบอนุญาตมาให้ข้อมูล รวมถึงการมีอำนาจให้ผู้รับใบอนุญาตตอบกลับหรือชี้แจงไปทางผู้ร้องเรียนและองค์การกำกับดูแลภายในระยะเวลาที่กำหนด

- ขอบเขตอำนาจขององค์การกำกับดูแลในแต่ละประเทศอาจมีความแตกต่างกันในรายละเอียด เช่น CRTC ของแคนาดาไม่มีอำนาจในการพิจารณาเรื่องร้องเรียนในประเด็นทางเทคนิค แต่ FCC ของสหรัฐอเมริกา มีอำนาจครอบคลุมถึงประเด็นทางเทคนิค หรือ Ofcom ของอังกฤษไม่มีอำนาจรับเรื่องร้องเรียนในประเด็นที่เกี่ยวกับเนื้อหาในอินเทอร์เน็ต

- องค์การกำกับดูแลที่ศึกษาส่วนมากให้การสนับสนุนการจัดตั้งระบบกำกับดูแลร่วม (co-regulation) และกลไกการกำกับดูแลกันเองในภาควิชาชีพ (self-regulation) เพื่อสร้างกลไกในการจัดการเรื่องร้องเรียนและยุติข้อพิพาทที่รวดเร็ว และมีความยืดหยุ่น เช่น Alternative Dispute Resolution Scheme ของ Ofcom ที่มีการรับรองและให้อำนาจส่วนหนึ่งกับองค์กรวิชาชีพ หรือ Canadian Broadcast Standards Council (CBSC) สามารถรับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับเนื้อหารายการในกิจการแพร่ภาพกระจายเสียงที่เป็นสมาชิกของ CBSC

- การกำกับดูแลในทุกประเทศที่ศึกษามีกลไกการร้องเรียนหลายระดับ และหลายช่องทาง กล่าวคือ ทุกประเทศสนับสนุนให้ผู้บริโภคร้องเรียนไปยังฝ่ายบริการประชาชนของบริษัทก่อน (เว้นแต่มีการกระทำที่ละเมิดกฎหมายหรือเงื่อนไขใบอนุญาต) หากไม่ได้ผลหรือไม่ได้รับการแก้ไขที่ดีเพียงพอ จงยื่นคำร้องต่อไปที่องค์กรกำกับดูแลในภาควิชาชีพ และร้องเรียนไปที่องค์กรกำกับดูแลของรัฐตามลำดับ

กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

ภาพที่ 2 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ในโครงการวิจัยเรื่อง เสรีภาพสื่อกับกฎหมายดิจิทัล: ความท้าทายของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อกับการปรับตัวในอนาคต ทางคณะทีมผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 สภาพการณ์เสรีภาพสื่อกับกฎหมายดิจิทัลเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายสากล

จากการสัมภาษณ์ และค้นคว้าเอกสาร ความหมาย และนิยามของกฎหมายดิจิทัลนั้น ยังสร้างความสับสนกับนักวิชาการ นักกฎหมาย นักวิชาชีพสื่อ และประชาชนทั่วไป ดังนี้

- (1) นิยามศัพท์และแบ่งประเภทตามกระทรวงดิจิทัล
- (2) นิยามศัพท์และแบ่งประเภทตามความเข้าใจว่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับดิจิทัลย่อมเป็นกฎหมายดิจิทัล

ทั้งนี้ จากผลการศึกษาถึงสภาพการณ์เสรีภาพสื่อกับกฎหมายดิจิทัลในประเทศไทยเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายสากลโดยอ้างอิงจากตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) โดยมีข้อที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ คือ ข้อที่ 19 ที่ว่า “ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความเห็นและการแสดงออก ทั้งนี้ สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพที่จะถือเอาความเห็นโดยปราศจากการแทรกแซง และที่จะแสวงหา รับ และส่งข้อมูลข่าวสารและข้อคิดผ่านสื่อใด และโดยไม่คำนึงถึงพรมแดน” (กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2551) นั้น พบว่า สื่อรู้ว่ามี การคุ้มครองเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 และหลักกฎหมายสากล แต่ไม่ได้เข้าใจรายละเอียด และมีข้อสงสัยว่า กรณีใดบ้างคือการละเมิดเสรีภาพสื่อ รวมทั้งไม่เข้าใจกฎหมายดิจิทัลอย่างลึกซึ้ง เมื่อมีการถูกดำเนินคดีจึงรู้สึกว่าเป็นการละเมิดเสรีภาพสื่อ ซึ่งบางกรณีเป็นการละเมิดเสรีภาพสื่อ แต่บางกรณีเป็นความเข้าใจผิด เนื่องจากไม่เข้าใจกฎหมายและเสรีภาพสื่ออย่างลึกซึ้งของผู้ปฏิบัติวิชาชีพสื่อ

ส่วนที่ 2 ความท้าทายในการปฏิบัติงานกับเสรีภาพกับกฎหมายดิจิทัลในปัจจุบันและในอนาคต

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากสื่อมวลชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องความท้าทายในการปฏิบัติงานกับเสรีภาพกับกฎหมายดิจิทัลในปัจจุบันและในอนาคต สามารถนำมาสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. ข้อจำกัดทางกฎหมายในการผลิตเนื้อหา

กลุ่มที่ 1: ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรสื่อมวลชนหรือในสื่อออนไลน์ในสาขาวิชาชีพสื่อเห็นสอดคล้องกันว่า อุปสรรคสำคัญในการผลิตเนื้อหาจากกฎหมายดิจิทัลมาจากข้อจำกัดทางกฎหมายในการผลิตเนื้อหา เช่น ในพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 โดยเป็นอุปสรรคที่เกิดจากการถ่ายภาพแนวสตรีท ซึ่งการถ่ายภาพลักษณะนี้ หากบุคคลที่ถูกถ่ายติดไปโดยบังเอิญก็มักจะถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม การถ่ายแนวสตรีทให้ไม่ติดรูปบุคคลเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ จึงต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยการขออนุญาตก่อน หรืออาจถ่ายภาพไกลไม่ให้ติดภาพบุคคลอื่นโดยตรง และเป็นอุปสรรคระหว่างทาง

ถ่ายทำภาพยนตร์ ที่หากจำเป็นต้องปรับแก้ จะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง และอาจไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะอยู่ในขั้นตอนสุดท้าย รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลที่มีการละเมิดความเป็นส่วนตัว ซึ่งปกติเวลาใช้งาน Facebook, YouTube และ IG ของบุคคลสาธารณะ (public figure) สื่อจะไม่ได้ขออนุญาต เพราะเป็นบุคคลสาธารณะ แต่ในร่างกฎหมายใหม่จะเปิดเผยไม่ได้ถ้าไม่ได้ขออนุญาตก่อน ซึ่งในข้อเท็จจริงการขออนุญาตเป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่เนื่องจากเขาเป็นบุคคลสาธารณะ (public figure) สื่อมักจะเหมาเอาว่า เขารู้อยู่แล้วว่าเขาโพสต์อะไรออกไป โดยเฉพาะที่เป็นโพสต์สาธารณะที่คนทั่วไปสามารถเห็นได้

เช่นเดียวกัน ยังมีอุปสรรคจากการทำงานของ กสทช. ซึ่งปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 โดยเมื่อเกิดปัญหาในการทำงาน สื่อมองว่าตนประพฤตินอยู่ในกรอบของจริยธรรมแล้ว แต่เมื่อมีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) มาควบคุม กลับเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพสื่อ เช่น การใช้ดุลยพินิจตามพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 37

2. ข้อจำกัดในการนำเสนอเนื้อหาที่อาจกระทบต่อภาพลักษณ์ขององค์กรรัฐ

กลุ่มที่ 1: ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรสื่อมวลชนหรือในสื่อออนไลน์ในสาขาวิชาชีพสื่อเห็นสอดคล้องกันว่า จากการทำงานของสื่อ มีข้อจำกัดในการนำเสนอเนื้อหาที่อาจกระทบต่อภาพลักษณ์ขององค์กรรัฐ เป็นเพราะผู้ผลิตสื่อถูกจำกัดสิทธิ นำเสนอเนื้อหาที่ทำให้วิชาชีพบางอย่างมีภาพลักษณ์ที่ไม่ดีไม่ได้ ทำให้สังคมตั้งคำถามว่า เพราะเหตุใดละครโทรทัศน์ไทยจึงไม่พัฒนาเสียที เพราะเมื่อมีเนื้อหากระทบกับภาพลักษณ์ขององค์กร หรือภาครัฐ ต่อให้มีความจริงหรือข้อมูลเช่นนั้น ก็ไม่สามารถนำเสนอได้ สังคมไทยอยู่กับความเคยชินนี้ จนคิดสร้างสรรค์สิ่งที่ต่างไปจากนี้ไม่ได้ ซึ่งสื่อจำเป็นต้องปกป้องสิทธิของตนเอง

3. กฎหมายดิจิทัลเอื้อประโยชน์ให้สื่อ แต่สื่อจะถูกฟ้องกฎหมายอาญาจากการทำความผิดในโลกออนไลน์แทน

จากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรสื่อมวลชนหรือในสื่อออนไลน์ในสาขาวิชาชีพสื่อ ได้มีการเสนอความคิดเห็นว่า กฎหมายดิจิทัลในประเทศไทยเอื้อประโยชน์ให้สื่อโดยได้รับการยกเว้นจากกฎหมายทั้งสองฉบับ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA) และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 โดยกฎหมายดิจิทัลไม่สามารถจัดการกับสื่อได้ตรงๆ สิ่งที่ต้องทำคือ ต้องฟ้องเป็นหมิ่นประมาทในอาญา ซึ่งมีความไม่ยุติธรรมเพราะมีการยกเว้นให้สื่อ ซึ่งมีนายทุนผู้ผลิตสื่อด้วย ดังนั้นกฎหมายดิจิทัลจะต้องปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนชาวไทยทุกคนไม่ใช่เพียงสื่อและอย่างเท่าเทียมกัน และกฎหมายดิจิทัลจะต้องไม่ยกเว้นให้ใครทั้งนั้น และอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน โดยเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA) ต้องไม่ยกเว้นให้ใครเลย กระทำความผิดก็ว่ากันไปตามความจริง

4. กฎหมายดิจิทัลมีความทับซ้อนกับกฎหมายอื่นๆ และทับซ้อนกันเอง รวมทั้งขัดแย้งการปฏิบัติงานของสื่อ

กลุ่มที่ 4: นักวิชาการและนักกฎหมายที่มีประสบการณ์ในด้านวิชาการหรือเป็นนักกฎหมาย มองว่า กฎหมายดิจิทัลมีส่วนที่ย้อนแย้งกันเอง และมีค่าปรับสูง แม้สื่อจะได้รับการยกเว้นจากการเป็นสื่อ แต่กฎหมายบางส่วนขัดแย้งกับการทำงานของสื่อ อาทิ กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลไม่นำมาบังคับใช้กับการปฏิบัติตามจริยธรรมวิชาชีพสื่อ แต่ในการปฏิบัติงาน มีการทำงานขององค์กรสื่อที่ต้องเก็บข้อมูลด้วย กฎหมายคุ้มครองกระบวนการทำงานสื่อ แต่ถ้าข้อมูลภายในของสื่อหลุดรั่วออกไป องค์กรสื่อก็ถูกฟ้องดำเนินคดี ทั้งนี้ แม้มีข้อยกเว้นในการปฏิบัติงานสื่อมวลชน แต่สื่อก็ต้องตระหนักโดยเฉพาะข้อมูลส่วนตัวที่มีความอ่อนไหว ได้แก่ ความชื่นชอบทางเพศ ความคิดเห็นทางการเมือง การนับถือศาสนา รวมทั้งข้อมูลทางด้านร่างกาย อาทิ เรื่องการรักษาพยาบาล เป็นต้น เพราะฉะนั้นส่วนนี้ใครไปแตะต้องไม่ได้เด็ดขาด และต้องไม่มีใครได้รับ

การยกเว้น หากมีสื่อ นำข้อมูลเขาไปเปิดเผย เขามีสิทธิดำเนินคดีจนถึงที่สุด เพราะข้อมูลนั้นอาจทำให้เขาอยู่ในสังคมไม่ได้ สื่อต้องตระหนักเรื่องนี้ อย่างเรื่องสิทธิเด็กก็เช่นกัน

5. กฎหมายดิจิทัลมีสภาพบังคับทั่วไป ไม่เฉพาะสื่อมวลชน

กลุ่มที่ 5: นักวิชาการและนักกฎหมายที่มีประสบการณ์ในด้านวิชาการ หรือเป็นนักกฎหมาย มองว่า กฎหมายดิจิทัลในประเทศไทยมีผลต่อเสรีภาพสื่อ ในปัจจุบันเพียงน้อย และไม่สร้างข้อจำกัดในการทำงานของสื่อมากเท่าใดนัก จนไม่รู้สึกรว่าจะส่งผลกระทบต่อเสรีภาพสื่อ ถ้ามีเสียงคัดค้าน น่าจะเกิดจากความไม่เข้าใจ ในเจตนารมณ์ของกฎหมาย รวมทั้งกังวลต่อบทลงโทษที่สูง หากฝ่าฝืนไม่ว่าโดยเจตนาหรือไม่ และมองว่ากฎหมายดิจิทัลเป็นกฎหมายที่บังคับใช้ประชาชนโดยทั่วไป สื่อมวลชนก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายนี้ด้วย

6. สื่อมวลชนเข้าใจกฎหมายเฉพาะที่รู้หรือใช้เท่านั้น

กลุ่มที่ 5: นักการเมืองผู้ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่ในการออกกฎหมาย และกลุ่มที่ 2: บุคลากรในองค์กรวิชาชีพสื่อ เห็นสอดคล้องกันว่า สื่อมวลชนเข้าใจกฎหมายเฉพาะที่รู้หรือใช้เท่านั้น เนื่องจากความซับซ้อนของสื่อในยุคปัจจุบัน ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนมาทางสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่ที่ทำสื่อออนไลน์โดยเฉพาะ หรือหากเรียนด้านนิติศาสตร์ อาจมีวิชากฎหมายเบื้องต้น แต่ไม่ได้ศึกษาลงลึกด้านกฎหมายสื่อ สื่อมวลชนปัจจุบันโดยเฉพาะสื่อออนไลน์อาจไม่มีความรู้ความเข้าใจในด้านกฎหมายเสรีภาพ กฎหมายสื่อ กฎหมายลิขสิทธิ์ และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 เท่าที่ควร ดังนั้น ควรมีการอบรมพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเรื่องกฎหมายดิจิทัล แต่ละองค์กรสื่อควรมีการปูพื้นฐาน หรือมีคู่มือให้ศึกษาเพื่อเป็นหลักการ สื่อมวลชนไทยควรจะมีสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐาน เพราะระดับความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายเป็นเรื่องสำคัญที่อาจจะกระทบกับประชาชนทั้งยังมีศีลธรรมและจริยธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง

7. กฎหมายมีผลต่อการปฏิบัติงานและกระทบเสรีภาพสื่อในด้านความรู้สึกของผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพสื่อ

กลุ่มที่ 2: บุคลากรในองค์กรวิชาชีพสื่อที่มีประสบการณ์ในการทำงานในสภวิชาชีพสื่อมองว่า กฎหมายมีผลต่อการปฏิบัติงานและกระทบเสรีภาพสื่อในด้านความรู้สึกของผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพสื่อ กฎหมายคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นหนึ่งในกฎหมายดิจิทัลในประเทศไทยเป็นการควบคุมสื่อ เนื้อหาสื่อ และกระทบต่อสิทธิเสรีภาพสื่อ นั้น ซึ่งมาจากผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้ปฏิบัติงาน แต่ในทางปฏิบัติพบว่า เรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการใช้กฎหมายคุกคามสิทธิและเสรีภาพสื่อไม่ได้รุนแรงเมื่อเปรียบเทียบกับ การมองย้อนหลังไปในอดีต

8. กฎหมายดิจิทัลมีความคลุมเครือ เข้าใจยาก

กลุ่มที่ 3: นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสื่อที่มีประสบการณ์ในด้านวิชาการเกี่ยวข้องกับสื่อได้มองว่า กฎหมายประเทศไทยโดยส่วนใหญ่มีความคลุมเครืออยู่มาก ผู้มีอำนาจหรือผู้บังคับใช้แต่ละคนสามารถตีความกฎหมายได้หลายอย่าง ควรจะแก้กฎหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) หรือกฎหมายลิขสิทธิ์ ควรลงรายละเอียดให้ชัดเจนว่าอะไรทำได้หรือไม่ได้ และควรดูที่เจตนาเป็นหลัก รวมถึงนโยบายการกำกับดูแลเนื้อหาที่มีความรุนแรงที่ควรมีการจัดระดับเรตติ้ง แม้ว่าไม่สามารถบ่งบอกได้ชัดพอว่า เด็กอายุเท่านี้ควรหรือไม่ควรรับสื่อประเภทใด และไม่ควรรวมรวมว่า ถ้าเป็นความรุนแรงก็ตัดเนื้อหาทิ้งโดยไม่ให้ออกอากาศ

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อต้องปรับตัวและเรียนรู้กฎหมายดิจิทัลของไทย ซึ่งโดยส่วนใหญ่มีความคลุมเครืออยู่มาก ผู้มีอำนาจหรือผู้บังคับใช้แต่ละคนสามารถตีความกฎหมายได้หลายอย่าง ควรจะแก้กฎหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) หรือกฎหมายลิขสิทธิ์ ควรลงรายละเอียดให้ชัดเจนว่า อะไรทำได้หรือไม่ได้ และควรดูที่เจตนาเป็นหลัก รวมถึงนโยบายการกำกับดูแลเนื้อหาที่มีความรุนแรงที่ควรมีการจัดระดับเรตติ้ง แม้ว่าไม่สามารถบ่งบอกได้ชัดพอว่า เด็กอายุเท่านี้ควรหรือไม่ควรรับสื่อประเภทใด และไม่ควรรวมรวมว่า ถ้าเป็นความรุนแรงก็ตัดเนื้อหาทิ้งโดย

ไม่ให้ออกอากาศ รวมทั้งมีการปรับแก้กฎหมายให้มีเสรีภาพ ปราศจากการครอบงำและควบคุมอย่างเข้มงวดโดยรัฐหรืออำนาจทุน

ส่วนที่ 3 แนวทางในการปรับปรุงกฎหมายดิจิทัลให้เอื้ออำนวยในการปฏิบัติงานของสื่อมวลชน

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากสื่อมวลชนและผู้ที่เกี่ยวข้องถึงแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายดิจิทัลให้เอื้ออำนวยในการปฏิบัติงานของสื่อมวลชน พบว่า ควรมีการแก้ไขให้ครอบคลุม ทันสมัย และสอดคล้องกับการว่าจ้างการทำงาน รวมทั้งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ของผลงานที่เป็นธรรมกับผู้ผลิต ซึ่งเป็นลูกจ้างหรือผู้รับจ้างผลิต โดยสามารถแบ่งตามประเด็นได้ดังนี้

1. ปรับปรุงกฎหมายดิจิทัลไทยให้ครอบคลุมทุกด้าน

กลุ่มที่ 1: ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรสื่อมวลชนหรือในสื่อออนไลน์เสนอว่า กฎหมายดิจิทัลไทยควรจะต้องปรับปรุงแก้ไขให้ครอบคลุมดูแลทั้ง 4 ช่องทาง อันหมายถึง (1) การเผยแพร่จัดจำหน่าย (2) การรับส่งสัญญาณสตรีมมิ่ง (3) การสร้างคอนเทนต์ และ (4) การใช้เทคโนโลยี ทั้งนี้ กฎหมายดิจิทัลและกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาไทยควรจะถูกนำมารวมกัน เพื่อให้เหมาะสมต่อการปรับใช้ควบคู่กัน ทั้งนี้ยังมองว่า ประเทศไทยขาดกฎหมายที่ดูแลแพลตฟอร์มบนออนไลน์โดยตรง ซึ่ง กสทช. กำกับดูแลในส่วนของโทรทัศน์และโทรคมนาคมของไทย ในขณะที่แพลตฟอร์มออนไลน์กลับไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปควบคุมดูแลได้อย่างแท้จริง

2. กฎหมายดิจิทัลควรควบรวมกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์

กลุ่มที่ 2: บุคลากรในองค์กรวิชาชีพสื่อเสนอว่า กฎหมายดิจิทัลควรจะควบรวมกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา และส่งเสริมเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของสื่อมากกว่านี้ ในขณะที่ทั่วโลกตื่นตัวกันว่า ทรัพย์สินทางปัญญาควรเป็นของเจ้าของผลงาน เพราะเหตุใดผู้ประพันธ์แต่ละคนจึงไม่สามารถเป็นเจ้าของผลงานได้ เนื่องจากกฎหมายระบุให้เป็นเพียงผู้รับจ้างทำของ หรือที่เรียกว่าฟรีแลนซ์ ทั้งที่เป็นฝ่ายสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาเองกับมือ ไม่ต่างไปจากผู้ประพันธ์นวนิยาย ทั้งนี้กฎหมายดิจิทัลและกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของไทยควรได้รับการ

ปรับปรุงให้ทันสมัยและคุ้มครองสื่อมากกว่านี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อผู้ผลิตสื่อซึ่งเป็นเจ้าของผลงาน และอนาคตที่จะสามารถต่อยอดต่อไปได้ของอุตสาหกรรมสื่อบันเทิงไทย เช่นเดียวกัน ยังมองว่า กฎหมายดิจิทัลกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาควรจะไปด้วยกันเหมือนสากลโลก แต่ของไทยยังทำงานแบบแยกส่วนกันอยู่ แตกต่างจากเกาหลีใต้หรือญี่ปุ่นที่เคร่งครัดเรื่องกฎหมายดิจิทัลมาก ซึ่งเป็นจุดที่ส่งเสริมให้อุตสาหกรรมสื่อบันเทิงของเขาก้าวกระโดดไปได้ไกลอย่างเห็นได้ชัด

3. ปรับกฎหมายให้ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์และเข้ากับลักษณะของสื่อออนไลน์

กลุ่มที่ 2: บุคลากรในองค์กรวิชาชีพสื่อมองว่า กฎหมายดิจิทัลของไทยยังมีช่องโหว่พอสมควร โดยในปัจจุบัน ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์ฯ เมื่อพิจารณาในเรื่องของเนื้อหาสื่อ กฎหมายดิจิทัลไทยจะพิจารณาเฉพาะเรื่องที่เป็นความผิดอาญาหรือความผิดทางแพ่ง เช่น การหมิ่นประมาทหรือการละเมิดความเป็นส่วนตัว ซึ่งประเด็นเหล่านี้ควรปรับให้ทันสมัยยิ่งขึ้น เพราะเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงทุกวัน ณ เวลานี้แทบจะไม่มีกฎหมายข้อใดที่ช่วยกำกับดูแลเรื่องเนื้อหาของสื่อออนไลน์เท่าที่ควร และควรมีการพัฒนากฎหมายเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เพราะเทคโนโลยีทุกวันนี้ไปเร็วมาก มีการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ซึ่งอาจถูกนำมาใช้ในทางที่มีขอบต่อกฎหมาย ในส่วนของกฎหมายดิจิทัลควรพัฒนาให้ทัน แต่โดยปกติการปรับเพิ่มกฎหมายมักจะต้องใช้เวลากว่าจะผ่านร่างและออกมาบังคับใช้ได้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องคิดวิเคราะห์ว่า จะทำอย่างไรให้กฎหมายสามารถมีการยืดหยุ่นและปรับตัวได้เร็วเหมือนอย่างกฎหมายในต่างประเทศ หรือนำมาบังคับใช้เพื่อป้องกันภัยที่เกิดจากเทคโนโลยี และสร้าง community standard น่าจะเป็นแนวทางที่ดีสำหรับการออกกฎหมายเพื่อควบคุมได้ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังสังเกตว่า กฎหมายสื่อยังไม่ทันต่อสถานการณ์ พอมีปัญหาเกิดมักจะเหมือน “วัวหายแล้วล้อมคอก” ซึ่งกฎหมายไม่ได้เท่าทันกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะ AI ที่จะเข้ามาทดแทนในอนาคต

4. ปรับโทษให้ใกล้เคียงกับกฎหมายอาญา

กลุ่มที่ 1: ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรสื่อมวลชนหรือในสื่อออนไลน์เสนอว่า กฎหมายดิจิทัลของไทยควรจะแก้ไขปรับปรุงให้โทษที่ได้รับไม่แตกต่างจากกฎหมายอาญาอย่างมีนัยสำคัญ ควรพิจารณาบททวนโทษไม่ให้ต่างกันมากนัก ทั้งนี้ เนื่องจากกฎหมายดิจิทัลไม่ใช่ใช้เฉพาะสื่อ แต่ใช้กับประชาชนทั่วไปด้วย ดังนั้นการแก้เช่นนั้นไม่ใช่เพื่อสื่อมวลชน แต่เป็นประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั่วไป

5. ออกกฎหมายฉบับลูกมาใช้บังคับก่อนการปรับแก้กฎหมายฉบับใหญ่

กลุ่มที่ 3: นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสื่อมองว่า ในส่วนของกฎหมายจะมีหลายระดับ เช่น เป็นพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง หรือประกาศกระทรวง เป็นต้น สำหรับการออกกฎหมายแต่ละครั้งจะใช้เวลาประมาณ 2-3 ปี ยกเว้นอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยความเห็นชอบของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ จึงมีคำสั่งที่ออกได้ทันที หากอิงตามปรากฏการณ์ปกติของสากลประเทศ จะใช้เวลาประมาณ 1-2 ปี เมื่อมีพระราชบัญญัติ เวลาจะออกกฎหมายย่อยก็ทำได้รวดเร็วและง่าย

6. ประเทศไทยควรมีกฎหมายหลักครอบคลุมไว้และค่อยแบ่งกฎหมายย่อยๆ ในภายหลัง

กลุ่มที่ 3: นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสื่อมองว่า ไม่เพียงแต่กฎหมายดิจิทัลเท่านั้น แต่ประเทศไทยควรมีแนวทางการออกกฎหมายหลักครอบคลุมไว้ และค่อยแบ่งแยกที่เหลืออกมาเป็นกฎหมายย่อยๆ เช่นเดียวกันกับกฎหมายของต่างประเทศที่ทันต่อสถานการณ์ ต่างจากกฎหมายของประเทศไทย อาจด้วยปัญหาด้านการเมืองทำให้การแก้กฎหมายดำเนินไปอย่างล่าช้า ดังนั้น สื่อมวลชนจึงควรมีโครงสร้างที่ดีและปล่อยให้ไปไปตามการกำกับดูแลขององค์กรที่รับผิดชอบ ถ้าใช้กฎหมายกำหนดกรอบทุกอย่าง ก็อาจจะดีในระดับหนึ่งคือ สามารถกำหนดแนวทางขององค์กรได้ แต่ในขณะเดียวกัน ประเทศก็จะขาดกลไกที่ทำให้ทันต่อ

เทคโนโลยีการสื่อสาร เพราะเทคโนโลยีพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว หากออกกฎหมายโดยละเอียดแล้วต่อมาเทคโนโลยีเปลี่ยน กฎหมายก็ล้าสมัย นอกจากนี้ ยังควรปรับแก้กฎหมายให้ทันต่อสถานการณ์ เช่น พระราชบัญญัติภาพยนตร์ พ.ศ. 2551 ที่ไม่มีการปรับแก้มาหลายปี เป็นต้น

7. ปรับกฎหมายให้ยืดหยุ่นเหมือนในต่างประเทศ

กลุ่มที่ 3: นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสื่อเสนอว่า กฎหมายของไทยควรจูงใจกับของต่างประเทศ อันที่จริง ในต่างประเทศก็ไม่ค่อยใช้กฎหมาย แต่จะใช้วิธีการควบคุมดูแลกันเอง ในปัจจุบันหลายประเทศเริ่มมีการปรับตามยุคสมัย และลดการพยายามแบนเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม

8. ปรับกฎหมายดิจิทัลไม่ใช่เพียงกำกับดูแลสื่อ แต่ทำให้เป็นกฎหมายเน้นประโยชน์ประชาชนสูงสุด

กลุ่มที่ 3: นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสื่อมองว่า กฎหมายดิจิทัลไทยยังมีช่องโหว่ที่ควรปรับปรุงให้ตามทันยุคสมัย รวมทั้งให้ส่งเสริมเสรีภาพสื่อ โดยควรสนับสนุนให้สื่อทำหน้าที่ได้อย่างเสรี แต่ทั้งนี้ต้องทำไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เพราะฉะนั้นควรต้องพัฒนาเสรีภาพในการคิดสร้างสรรค์ด้วย ไม่ใช่เสรีภาพในการนำเสนออะไรก็ได้ และกฎหมายที่อาจจะไม่ใช่เพียงสำหรับของสื่อ แต่ครอบคลุมไปถึงพวกเทคโนโลยี นอกจากนี้ ยังมีอีกหลายหัวข้อที่สามารถนำเสรีภาพที่สื่อมีมาใช้ดีได้ เช่น การสร้างความเป็นธรรมให้กับประชาชน การตีแผ่สิ่งขัดแย้งกับนโยบายขององค์กร โดยที่ไม่ถูกเจ้านายหรือสปอนเซอร์ซึ่งเป็นนายทุนขัดขวางไม่ให้ออกอากาศ ด้วยเหตุนี้ จึงควรมีกฎหมายที่คุ้มครองการรายงานข่าวเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ โดยที่ช่วยให้ไม่ถูกขัดขวางด้วยกระบวนการหรืออิทธิพลบางอย่าง

9. ปรับแก้เพิ่มความชัดเจนในการตีความสิทธิเสรีภาพกับจริยธรรมสื่อและศีลธรรมอันดีของประชาชน

กลุ่มที่ 3: นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสื่อมองว่า ในส่วนของการตีความกฎหมายเรื่องศีลธรรมอันดี กฎหมายดิจิทัลไทยมีการตีความที่กว้าง แต่เป็นการทำให้กว้างโดยตั้งใจ ควรจะมีขอบเขตให้แคบลงกว่านี้ แต่ถ้าแคบมาก ก็อาจ

เป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพด้วยเช่นกัน เพราะฉะนั้นจึงต้องดูกันเป็นกรณีไป ทั้งนี้ ในบางกรณีเนื้อหาของสื่อจะมีประเภทที่อ้างเรื่องเสรีภาพแต่กลับขัดต่อหลัก จริยธรรม ตัวอย่างเช่น เนื้อหาที่มีความรุนแรงทั้งในทางร่างกาย ทางเพศ การ กลั่นแกล้งทั้งจากคำพูดและการกระทำที่พบได้บ่อยมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน สื่อมวลชนควรดูแลและจัดการเนื้อหาที่มีความรุนแรงเหล่านี้ เพราะหลายครั้งสื่อ ก็เป็นผู้กระทำเอง นอกจากนี้ ในสื่อออนไลน์ยังมีการนำเสนอเนื้อหาบางอย่างที่ ผิดกฎหมาย แต่เพราะคนไทยใช้งานและเข้าถึงอินเทอร์เน็ตมากขึ้น ทำให้ไม่ สามารถกำกับดูแลได้ในระดับเดียวกับบางประเทศที่ควบคุมการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต ในประเทศ เช่น ประเทศจีน ที่เข้มงวดกับการใช้งานอินเทอร์เน็ตอย่างมาก จึง ทำให้ป้องกันการเข้าถึงเนื้อหาความรุนแรงได้ในระดับหนึ่ง

10. ปรับแก้กฎหมายให้สนับสนุนช่องทางอื่นในการมีส่วนร่วมภาค ประชาชน และการกำกับดูแลกันเองขององค์กรสื่อ

กลุ่มที่ 2: บุคลากรในองค์กรวิชาชีพสื่อ และกลุ่มที่ 5: นักการเมือง เสนอว่า ควรปรับแก้กฎหมายให้สนับสนุนช่องทางอื่นในการมีส่วนร่วมภาค ประชาชน และการกำกับดูแลกันเองขององค์กรสื่อในยุคเทคโนโลยีการสื่อสารที่ ทันสมัยมีการสร้างข่าวปลอม การโฆษณาชวนเชื่อ และการใช้สื่อใส่ความผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งข้อมูลแพร่กระจายไปในวงกว้าง และมีผลกระทบที่กว้างกว่าในอดีต จำเป็นต้องมีกลไกช่องทางที่ในการระงับเหตุเหล่านี้ และการใช้กฎหมายก็เป็น หนึ่งในกลไก ไม่ใช่ว่ามีกฎหมายแล้วแก้ปัญหาได้ทั้งหมด ยังต้องมีกลไกอื่นๆ ที่ เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อระงับเหตุ ต้องแสดงให้เห็นถึงพลวัตของสังคมในการป้องกัน ปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี นอกจากนี้ ยังควรมีการส่งเสริมหรือการผลักดัน (empower) ให้ประชาชนได้เป็นส่วน หนึ่งในการตรวจสอบ แจ้งเบาะแส หรือพัฒนาเครื่องมือสำหรับตรวจสอบ การ กระทำผิดกฎหมายดิจิทัล เช่น การระบุชื่อมิจนาชิฟไว้ในเว็บไซต์เพื่อใช้สำหรับ ตรวจสอบ จะได้เป็นการป้องกันการหลอกลวงทางออนไลน์ในเบื้องต้นด้วย

11. ระวังไม่ให้กฎหมายดิจิทัลถูกใช้เป็นเครื่องมือของรัฐ

กลุ่มที่ 1: ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรสื่อมวลชนหรือในสื่อออนไลน์มองว่ากฎหมายดิจิทัลของประเทศไทยใช้ในลักษณะของการป้องปราม ต้องมีความผิดที่ชัดเจนถึงจะโดนดำเนินคดีทางกฎหมาย ในบางครั้งที่มีสื่อทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงให้กับประชาชน ทำหน้าที่ส่งเสริมเรื่องสิทธิพลเมือง แต่เมื่อใดก็ตามที่สื่อเผยแพร่สิ่งที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ รัฐจะเอาอำนาจทางกฎหมายนั้นมาควบคุมสื่ออีกที กลายเป็นรัฐที่กีดขวางการทำงานของสื่อไป ไม่ใช่การที่พลเมืองมีสิทธิเท่ากันด้วยระบอบประชาธิปไตย หากพลเมืองมีสิทธิเท่าเทียมกันจริง เขาก็ควรมีสหิติดัดสิน ไม่ใช่กลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่งจะมาตัดสิน ทั้งที่สื่อก็ยังมีควบคุมกันเองอีกที ถ้าสิ่งนั้นไม่กระทบไปถึงรัฐ รัฐจะนิ่งเฉย แต่ถ้ากระทบเมื่อไร รัฐแบนเนื้อหาหรือแบนสื่อทันที โดยอ้างศีลธรรมอันดี ประเทศไทยเหมือนจะเป็นรัฐศาสนา สุดท้ายแล้วกฎหมายดิจิทัลควรจะคุ้มครองให้ครบทุกระดับ ไม่ใช่ให้ฝ่ายที่ไร้อำนาจเสียเปรียบในทุกๆ ทาง

12. มีการลดความคลุมเครือ ลดการใช้ดุลยพินิจ

กลุ่มที่ 1: ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรสื่อมวลชนหรือในสื่อออนไลน์เสนอว่า กฎหมายดิจิทัลควรปรับแก้คือเรื่องการใช้ดุลยพินิจ เนื่องจากแต่ละบุคคลมีดุลยพินิจที่เป็นปัจเจก กฎหมายสื่อมักลงท้ายด้วยการใช้ดุลยพินิจของคนกลุ่มหนึ่งที่ไม่ใช่บุคคลผู้มีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพภาพยนตร์ กฎหมายสื่อควรสรรหานักวิชาชีพเข้ามาเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่ตรงจุด ส่วนฝ่ายบังคับใช้กฎหมายควรเข้าใจว่า กฎระเบียบนี้อาจใช้กับบางอย่างไม่ได้ เพราะนักกฎหมายเองไม่ได้เข้าใจทุกอาชีพ เรื่องนี้ทำให้ผู้ผลิตสื่อทำงานด้วยความกลัว เพราะหากผิดพลาดและต้องรื้อแก้ใหม่ นั้นหมายถึงค่าใช้จ่ายที่มหาศาลจากการปรับและการฟ้องร้องทั้งที่กฎเกณฑ์ที่ใช้ในวงการ ยังคงเป็นการตีความที่คลุมเครือและไม่ชัดเจน

13. สร้างกฎหมายดิจิทัลแบบ One Stop Service

กลุ่มที่ 1: ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรสื่อมวลชนหรือในสื่อออนไลน์มองว่ากฎหมายดิจิทัลหลายฉบับไม่ได้เป็นไปในเนื้อเดียวกัน และยังมีแยกออกไปหลายฉบับ ทำให้ต้องพิจารณาว่า แต่ละส่วนเกี่ยวข้องกันหรือไม่ ยังไม่มีหน่วยงานกลาง

ที่ทำหน้าที่เหมือน one stop service หรือ one law ที่เราใช้ครอบคลุมได้ทั้งหมด ทำให้การทำงานของสื่อมวลชนยากลำบากขึ้น แต่ก็ไม่ปฏิเสธว่าต้องทำ

14. ยกเลิกกฎหมายดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับสื่อและร่างใหม่ให้ทันสมัย

กลุ่มที่ 1: ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรสื่อมวลชนหรือในสื่อออนไลน์เสนอว่า ควรยกเลิกกฎหมายดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับสื่อและร่างใหม่ให้ทันสมัย เนื่องจากปัจจุบันเป็นระบบ global platform ดังนั้นควรเปลี่ยนความคิดใหม่ให้เป็นสากล เพราะในปัจจุบันเกิดความไม่ยุติธรรมในเรื่องการทำประโยชน์ในประเทศไทย กฎหมายดิจิทัลควรจะเริ่มพิจารณาในเรื่องของการปกป้องข้อมูล ทั้งพฤติกรรม (behaviour) และความสนใจ (interest) ของคนไทย เพื่อประโยชน์ทางด้านการค้า มองในแง่ผลของการบังคับใช้กฎหมายดิจิทัลไทยไม่ได้ปกป้องผู้เสียหาย แต่ปกป้องฝ่ายที่มีเงิน แต่ในส่วนที่เห็นด้วยคือควรนำมาใช้ปกป้องข้อมูลที่เป็นพฤติกรรม (behaviour) และความสนใจ (interest) ที่ส่งผลต่อการทำการค้า สำหรับ Thailand data ซึ่งมีกระบวนการในการพิจารณาการค้ากับไทยโดยใช้ข้อมูลทางด้านดิจิทัล ควรมีระบบพัฒนาแพลตฟอร์มเพื่อให้เกิดเป็นข้อมูลที่ถูกกลั่นกรองไว้ และข้อมูลของประชาชนไทยสมควรถูกจัดการโดยคนในประเทศ ไม่ใช่ชาวต่างชาติ

ส่วนที่ 4 แนวทางในการส่งเสริมเสรีภาพของสื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการเทคโนโลยีของสื่อมวลชน

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากสื่อมวลชนและผู้ที่เกี่ยวข้องถึงแนวทางในการส่งเสริมเสรีภาพของสื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการเทคโนโลยีของสื่อมวลชน พบว่า มีความคิดเห็นต่างกัน สามารถแบ่งออกเป็น 3 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1: ปรับกฎหมายให้ส่งเสริมเสรีภาพของสื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการเทคโนโลยีของสื่อมวลชนมากขึ้น

(1) ควรส่งเสริมความรู้เรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานและเสรีภาพ

กฎหมายดิจิทัลต้องรู้จักเรื่องลิขสิทธิ์ ทรัพย์สินทางปัญญา นอกจากบทลงโทษแล้ว ควรจะให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสื่อด้วย แต่ตอนนี้กฎหมายดิจิทัลตีกรอบตัวเอง ปัจจุบันเห็นเด่นชัดเพียงในแง่คุ้มครองเรื่องการด่าทอ

หมิ่นประมาทกันในอินเทอร์เน็ต ซึ่งก็ไม่ต่างไปจากสิ่งที่ปรากฏอยู่ในละครโทรทัศน์ไทย วนเวียนอยู่แต่เรื่องทะเลาะ ด่าทอ ในขณะที่เรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานสิทธิที่คนทำงานพึงมีกลับไม่ได้รับ

(2) ควรส่งเสริมและพิทักษ์ประโยชน์ของผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพสื่อ

กฎหมายดิจิทัลควรพัฒนาไปในด้านที่เปิดทางให้คนทำงานด้านสื่อ ไม่ใช่แค่เอื้อประโยชน์ให้ทางฝั่งนายทุน

(3) ควรส่งเสริมเสรีภาพสื่อในเชิงสร้างสรรค์

กฎหมายดิจิทัลควรมีการส่งเสริมเสรีภาพสื่อในด้านการใช้ความคิดสร้างสรรค์ การผลิตเนื้อหาสื่อออนไลน์ที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม อาจส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกองทุนสำหรับใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพเนื้อหา รวมถึงส่งเสริมความเข้าใจเรื่องเสรีภาพของสื่อ ทั้งนี้ สื่อควรมีเสรีภาพ แต่ต้องใช้เสรีภาพนั้นเพื่อประโยชน์ของประชาชน ไม่ใช่ใช้เสรีภาพเพื่อการแสวงหาประโยชน์สำหรับเรื่องกตีกาของสื่อออนไลน์ อย่างน้อยควรจะทำเทียมกับสื่อออฟไลน์ที่มีการกำกับดูแลที่ชัดเจน

(4) ควรส่งเสริมสิทธิเสรีภาพที่มาพร้อมความรับผิดชอบทางสังคมและการรู้ทันกฎหมายดิจิทัล

สื่อออนไลน์ทุกวันนี้ไม่ได้มีเสรีภาพอย่างเช่นสมัยก่อน หากถูกสังคมรุมประณามหรือโดนเบียดเบียนประเดี๋ยว ก็อาจจะต้องลบโพสต์ภายในวันนั้นด้วยซ้ำ คำถามคือเสรีภาพสื่อตั้งอยู่บนความถูกต้องของคอนเทนต์บนอินเทอร์เน็ตหรือไม่ และเจ้าของทุนจะมีอำนาจพอที่จะยืนยันไม่ลบเนื้อหาหรือไม่ ออนไลน์ก็ไม่ต่างจากโทรทัศน์ สุดท้ายก็วกกลับไปทีเรื่องของทุน ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถปฏิเสธคำว่าธุรกิจสื่อได้ ทั้งนี้ จากการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีสื่อ ทำให้มีสื่อออนไลน์ส่งผลให้หลายๆ คนในอดีตไม่เคยเข้าถึงอำนาจของการใช้สื่อสารมวลชนและเพิ่งจะมีโอกาสใช้ครั้งแรก มองเห็นข้อดีมากมายหลายอย่าง มองเห็นโอกาสในการเปลี่ยนแปลงสังคม โอกาสในการเปลี่ยนแปลงชีวิตของผู้คนรอบตัว หรือแม้กระทั่งการยกระดับชีวิตของตนเองทั้งในเชิงฐานะเศรษฐกิจและความมีชื่อเสียง นั่นคือข้อบวกของโซเชียลมีเดีย แต่อย่าลืมว่ามีบวกก็ต้องมีลบ ในทางตรงกันข้ามนี้

เป็นการสร้างความเสียหายให้กับคนอื่น ๆ เพราะฉะนั้น บทสรุปที่ชัดเจนคือ การใช้เสรีภาพต้องอยู่บนความรับผิดชอบ มีเสรีภาพที่ก่อให้เกิดอำนาจมากก็ต้องมีหน้าที่ที่จะกำกับดูแลมากขึ้น

แนวทางที่ 2: ไม่ต้องปรับแก้ให้ส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพให้มากขึ้น เพราะเหมาะสมอยู่แล้ว

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายหนึ่งอธิบายว่า เนื่องจากเมื่อไม่เป็นอุปสรรคจากกฎหมายดิจิทัล และเสรีภาพสื่อจึงไม่มีประเด็นในเรื่องนี้

(1) กฎหมายเหมาะสมแล้ว แต่สื่อมวลชนควรปฏิบัติตามมาตรฐานและจริยธรรมสื่อ

กฎหมายของไทยมีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพที่เหมาะสมอยู่แล้ว แต่สื่อมวลชนถูกคุกคามและจำกัดสิทธิเสรีภาพจากทางอื่น ทั้งนี้ เสรีภาพสมควรอยู่ภายใต้ขอบเขตที่ชัดเจน เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียงและเป็นความจริง กฎหมายไม่ใช้การจำกัดสิทธิ แต่คือการสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นภายใต้กรอบนั้น สื่อไทยมีเสรีภาพในการนำเสนอเยอะมาก อาจมีการคุกคามจากอิทธิพลมืด แต่ไม่ได้เกี่ยวกับกฎหมายหรือการจำกัดเสรีภาพแต่เป็นเรื่องของกลุ่มอิทธิพล สื่อยังสามารถนำเสนอข่าวได้ แต่เมื่อมีเรื่องของกลุ่มอิทธิพลเข้ามาเกี่ยวข้อง สื่ออาจไม่ยักนำเสนอต่อเอง หรือสื่ออาจจะได้ผลประโยชน์จากการไม่เขียนข่าว ด้วยเหตุนี้จึงมองว่า กฎหมายไม่ได้ทำให้เกิดการจำกัดเสรีภาพ มีบางกรณีที่สื่อไม่สามารถตีแผ่หรือนำเสนอข่าวแง่ลบของต้นสังกัดตนเองได้

(2) กฎหมายอื่นมีผลต่อสิทธิเสรีภาพสื่อมากกว่ากฎหมายดิจิทัล

กฎหมายดิจิทัลประเทศไทยนั้นมีผลต่อเสรีภาพของสื่อมวลชนไม่มากนัก และประเทศไทยมีเสรีภาพสื่อค่อนข้างสูงมาก สื่อมวลชนไม่ได้ถูกจำกัดเรื่องการพูดหรือนำเสนอสิ่งใด นอกจากสิ่งนั้นจะขัดต่อกฎหมาย เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 แต่โดยภาพรวมหากเทียบกับต่างชาตินั้น ประชาชนไทยไม่ได้จริงจังกฎหมายดิจิทัลนัก กฎหมายดิจิทัลของไทยไม่ควรมีผลต่อเสรีภาพของสื่อ เพราะสื่อต้องทำงานภายใต้กฎหมาย อันที่จริงกฎหมายทุกอย่าง

มีผลต่อการทำงานของสื่ออยู่แล้ว เช่น กฎหมายคุ้มครองเด็ก กฎหมายความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น เสรีภาพของสื่อควรจะต้องใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน และควรอยู่ภายใต้กรอบกติกาของกฎหมายเหล่านี้ เป็นกรอบที่กำหนดชัดเจนว่า สิ่งใดควรมิควรทำ ไม่ใช่เอามาใช้เป็นข้ออ้างเพื่อนำเสนอสิ่งที่ขัดต่อศีลธรรมอันดี

แนวทางที่ 3 กฎหมายดิจิทัลส่งเสริมเสรีภาพสื่อเพียงพอแล้ว แต่ควรปรับกฎหมายให้กำกับดูแลสื่อออนไลน์มากขึ้น

สื่อมีเสรีภาพเพิ่มขึ้น ขึ้นอยู่กับทิศทางการทำงาน ซึ่งทำได้หลากหลาย อย่างการรายงานข่าวเจาะลึก แม้แต่การสืบหาหรือออกมาตีแผ่ข้อมูลหากข้อมูลที่นำเสนอคือเรื่องจริง แต่ถ้าเป็นข้อมูลเท็จ ก็ต้องถูกดำเนินคดีไปตามกระบวนการ ทั้งนี้ สื่อมวลชนยังมีทั้งประเภทที่ออนไลน์และไม่ออนไลน์ ณ ตอนนี้อยู่ในส่วนของสื่อออฟไลน์คิดว่าค่อนข้างมีการกำกับดูแลที่ดีพอสมควร อาจมีหย่อนไปบ้าง แต่ยังมีกรอบควบคุม แต่สำหรับสื่อออนไลน์ ยังไม่มีกฎกติกาที่ชัดเจนมาบังคับใช้ สื่อออนไลน์ในตอนนี้มีเสรีภาพมากเกินไป จึงอยากให้มีการออกกฎหมายมาดูแลในส่วนนี้ ตอนนี้ยังสามารถกำกับดูแลได้บ้างในส่วนของการไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ไม่หลอกลวงผู้บริโภค แต่ถ้ามีการร่างกรอบมาคุ้มครองประชาชนในเรื่องของเนื้อหา จะเป็นผลดียิ่งขึ้น และควรมีการสร้างนโยบาย national platform หรือแพลตฟอร์มที่ประเทศไทยเป็นเจ้าของ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความมั่นคงด้านข้อมูล

เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนผ่าน ทำให้ความเร็วของสื่อสังคมแตกต่างกันอย่างมาก แต่ควรจะเน้นให้ความรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) เหมือนที่ต่างประเทศที่มีหลักสูตรสอนเรื่องข่าวปลอม (fake news) และการเช็คข้อมูลข่าวสาร อีกอย่างความเหลื่อมล้ำเรื่องการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตเห็นผลชัดมากช่วงโควิดที่เริ่มมีการเรียนออนไลน์ มีความเหลื่อมล้ำระหว่างเด็กในเมืองและเด็กต่างจังหวัดเรื่องการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและการใช้สื่อดิจิทัลเกิดขึ้น และควรให้ความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการเข้าถึงสื่อของเยาวชน และความเท่าเทียมด้านการเข้าถึงข้อมูล นอกจากนั้น ยังพบว่า ยังไม่มีหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพดูแลกำกับเนื้อหาสื่อออนไลน์โดยตรง

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาในเรื่อง ความหมาย นิยาม และประเภทของกฎหมายดิจิทัลตามกระทรวงดิจิทัลนั้น ยังสร้างความสับสนกับนักวิชาการ นักกฎหมาย นักวิชาชีพสื่อ สะท้อนถึงการขาดแคลนความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพอย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่เพียงแค่สื่อเท่านั้น แต่คนทั่วไปก็มักเข้าใจมาตลอดว่า กฎหมายดิจิทัลคือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอิเล็กทรอนิกส์และออนไลน์ แต่เมื่อเป็นกฎหมายดิจิทัลของกระทรวงดิจิทัลกลับ ไม่มีจุดใดที่บ่งบอกว่าเกี่ยวกับสื่อออนไลน์ หรือแม้แต่ด้านลิขสิทธิ์ ในอดีต หากเป็นเรื่องหมิ่นประมาทในสื่อสังคม สื่อออนไลน์ นอกจากจะมีความผิดฐานหมิ่นประมาทตามกฎหมายอาญาแล้ว ยังมีประกอบด้วยมาตรา 14 (1) พระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 (ฉบับแก้ไขปรับปรุง 2560) ดังนั้นจึงทำให้สับสนเมื่อต้องนำมาบังคับใช้จริง และบางตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2553 ซึ่งว่าด้วยเรื่องของการประกอบกิจการวิทยุโทรทัศน์และโทรคมนาคม อันนี้ไม่น่าจะเป็นกฎหมายดิจิทัล แต่ในตัวกฎหมายดิจิทัลของไทยของกระทรวงนั้น กฎหมายฉบับนี้ถือว่าเป็น “กฎหมายดิจิทัล” ซึ่งย้อนแย้งกับความเชื่อและความเข้าใจ เพราะที่ควรจะมีกลับไม่มี สิ่งที่ไม่ควรมีกลับมี จุดนี้จึงเกิดเป็นข้อสงสัยถึงเหตุผล

1. สภาพการณ์เสรีภาพสื่อกับกฎหมายดิจิทัลในประเทศไทยเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายสากล

จากผลการศึกษาถึงสภาพการณ์เสรีภาพสื่อกับกฎหมายดิจิทัลในประเทศไทย เปรียบเทียบกับหลักกฎหมายสากลโดยอ้างอิงจากตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) โดยมีข้อที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ คือ ข้อที่ 19 ที่ว่า “ทุกคนมีสิทธิในอิสรภาพแห่งความเห็นและการแสดงออก ทั้งนี้ สิทธินี้รวมถึงอิสรภาพที่จะถือเอาความเห็นโดยปราศจากการแทรกแซง และที่จะแสวงหา รับ และส่งข้อมูลข่าวสารและข้อคิดผ่านสื่อใด และโดยไม่คำนึงถึงพรมแดน” (กรมองค์การระหว่าง

ประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2551) นั้น พบว่า สื่อรู้ว่ามี การคุ้มครอง เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 และหลักกฎหมายสากล แต่ไม่ได้เข้าใจ รายละเอียดและข้อสงสัยว่า กรณีใดบ้างเป็นการละเมิดเสรีภาพสื่อ รวมทั้งไม่ เข้าใจกฎหมายดิจิทัลอย่างลึกซึ้ง เมื่อถูกดำเนินคดี จึงรู้สึกว่าเป็นการละเมิด เสรีภาพ

ตามกฎหมายของไทยอ้างอิงปญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งมี หลักในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ทว่าก็มีข้อจำกัด เช่นเดียวกันตามความในข้อ 29 (2) ในการใช้สิทธิและอิสรภาพของตน ทุกคน จะต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัด เพียงเท่าที่มีกำหนดไว้ตามกฎหมายเท่านั้น เพื่อ วัตถุประสงค์ของการได้มาซึ่งการยอมรับและการเคารพสิทธิและอิสรภาพอันควร ของผู้อื่น และเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการอันสมควรทางด้านศีลธรรม ความ สงบเรียบร้อยของประชาชน และสวัสดิการทั่วไปในสังคมประชาธิปไตย และ ข้อ 29 (3) ความว่า “สิทธิและอิสรภาพเหล่านี้ไม่อาจใช้ขัดต่อวัตถุประสงค์ และ หลักการของสหประชาชาติ ไม่ว่าในกรณีใด และข้อ 30 ไม่มีบทใดในปญญานี้ ที่อาจตีความได้ว่า เป็นการให้สิทธิใดแก่รัฐ กลุ่มคน หรือบุคคลใด ในการดำเนิน กิจกรรมใด หรือกระทำการใด อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิและอิสรภาพใดที่กำหนด ไว้” (กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2551) เช่น เดียวกันกับรัฐธรรมนูญในราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ด้วยเหตุนี้ กฎหมาย ดิจิทัลย่อมต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญของไทย และเป็นไปตามปญญาสากลว่า ด้วยสิทธิมนุษยชน แต่การร่างกฎหมายที่มีขอบเขตการยอมรับและการเคารพ สิทธิและอิสรภาพอันควรของผู้อื่น และเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการอันสมควร ทางด้านศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน และสวัสดิการทั่วไปในสังคม ประชาธิปไตย รวมทั้งความมั่นคงของรัฐเป็นไปตามหลักสากล แต่ในทางปฏิบัติ เป็นช่องโหว่ในการใช้อำนาจของรัฐในการตีความและใช้ดุลยพินิจได้เช่นเดียวกัน ถือเป็นการใช้อำนาจนิยมควบคุมสื่อ ซึ่งเป็นอำนาจนิยมแบบแข่งขัน (competitive authoritarianism) อยู่ภายใต้ระบอบอำนาจนิยมแบบแข่งขันอาศัยกลไก ประชาธิปไตยอย่างการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือมาตรการอื่นๆ

เพื่อใช้เป็นฐานในการอ้างความชอบธรรมทางการเมือง แต่ขณะเดียวกัน รัฐบาลก็มักใช้อำนาจเกินขอบเขตในการลิดรอนสิทธิเสรีภาพด้านต่างๆ ของประชาชนในประเทศ จนไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตย และในทางปฏิบัติมีการใช้กฎหมายดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการคุกคามเสรีภาพสื่อด้วยการดำเนินคดีเชิงยุทธศาสตร์เพื่อหยุดยั้งการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน (Strategic Lawsuit Against Public Participation [SLAPP]) โดยอาศัยกฎหมายดิจิทัลและกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องฟ้องเพื่อปิดปากสื่อมวลชนและบุคคลทั่วไปมิให้ตรวจสอบหรือเปิดเผยการทุจริตหรือการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือผิดจริยธรรมของนักการเมืองภาครัฐและเอกชน ซึ่งไม่ใช่การใช้อำนาจของรัฐในการสั่งปิดกิจการสื่อ การควบคุมเนื้อหาข่าวสารอย่างเป็นทางการ แต่สามารถใช้รูปแบบอื่นที่ไม่เป็นทางการได้ ซึ่งทำให้ตรวจสอบได้ยาก รวมทั้งมีการคุกคามสื่อด้วยอิทธิพลส่วนตัว ทำให้การต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นไปได้ยากลำบาก มีการละเมิดเสรีภาพสื่อมวลชน และมีการฟ้องเพื่อปิดปาก เพื่อเป็นการข่มขู่ให้สื่อมวลชนเกิดความกลัว และไม่กล้านำเสนอข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งยังพบว่า มีนักวิชาชีพจำนวนหนึ่งถูกดำเนินคดีจากการปฏิบัติหน้าที่ และไม่เปิดโอกาสให้สื่อสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ มีการแทรกแซงสื่อ ทำให้สังคมเกิดความสงสัยในประเด็นการใช้กฎหมายเข้ามาควบคุมองค์การสื่อ ทำให้มีการตั้งคำถามถึงความเป็นอิสระของการทำงานของสื่ออีกด้วย สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการละเมิดเสรีภาพของสื่อทั้งสิ้น

2. ความท้าทายในการปฏิบัติงานกับเสรีภาพกับกฎหมายดิจิทัลในปัจจุบันและในอนาคต

จากผลการศึกษาพบว่า ยังมีความท้าทายสำหรับผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพสื่อในด้านเสรีภาพกับกฎหมายดิจิทัล เนื่องจากมีการคุกคามเสรีภาพในวิชาชีพสื่อในงานข่าวและงานที่ต้องสร้างสรรค์เนื้อหา คือ บทละคร ภาพยนตร์ ถือเป็นการปิดกั้นการรับรู้ของประชาชนด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า “เสรีภาพสื่อคือเสรีภาพประชาชน” สะท้อนให้เห็นว่า แม้รูปแบบของเทคโนโลยีการสื่อสารจะเปลี่ยนแปลงไป ก็ยังมีการใช้กฎหมาย นโยบายรัฐ มาควบคุมการนำเสนอข่าวและเนื้อหา แต่

พบว่า มีการตรวจสอบเข้มข้นในสื่อดั้งเดิม คือ ในโทรทัศน์ วิทยุ และภาพยนตร์ ขณะที่สื่อออนไลน์ยังมีข้อจำกัด เนื่องจากมีผู้ใช้จำนวนมาก และมีข้อมูลข่าวสารจำนวนมาก ขณะเดียวกัน ในสื่อออนไลน์ ผู้ใช้มีการแสดงความคิดเห็นถือว่าประชาชนมีเสรีภาพในการพูด การแสดงความคิดเห็น เป็นไปไม่ได้ที่ประชาชนถูกปิดปาก ห้ามพูด ห้ามแสดงความคิดเห็นที่ขัดต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นการใช้อำนาจเผด็จการของผู้ปกครอง ในอดีตนั้น หนังสือพิมพ์จะมีเสรีภาพในการเสนอข่าวสาร การพิมพ์ การโฆษณา เป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่า เสรีภาพหนังสือพิมพ์คือเสรีภาพประชาชน ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง สิ่งที่ควบคู่ไปกับเสรีภาพในการพูด การแสดงความคิดเห็นของประชาชนก็คือสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ใครจะแสดงอำนาจบาตรใหญ่กำหนดให้ประชาชนรับรู้ได้แต่เฉพาะเรื่องนั้น ไม่ให้รับรู้เรื่องนี้ไม่ได้ จึงทำให้สังคมตั้งคำถามว่า “กฎหมายลูกใหญ่กว่ากฎหมายแม่” ในกฎหมายดิจิทัลและกฎหมายกำกับดูแลสื่อ ขณะที่ในการทำงานวิชาชีพสื่อ มีข้อจำกัดทางกฎหมายในการผลิตเนื้อหาและการนำเสนอเนื้อหาที่อาจกระทบต่อภาพลักษณ์ขององค์กรรัฐ รวมทั้งกฎหมายดิจิทัลมีสภาพบังคับทั่วไป ไม่เฉพาะสื่อมวลชนอีกด้วย

3. แนวทางในการปรับปรุงกฎหมายดิจิทัลให้เอื้ออำนวยในการปฏิบัติงานของสื่อมวลชน

จากผลการศึกษาพบว่า ควรจะปรับปรุงกฎหมายดิจิทัลไทยให้ครอบคลุมทุกด้าน ควรควบรวมกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ และควรปรับโทษให้ใกล้เคียงกับกฎหมายอาญา ซึ่งในปัจจุบันบางกฎหมายคอมพิวเตอร์มีโทษรุนแรงกว่ากฎหมายอาญาในลักษณะการทำความผิดที่คล้ายกัน รวมทั้งพบว่า กฎหมายดิจิทัลถูกใช้เป็นเครื่องของรัฐ ทั้งในรูปแบบกฎหมายและสัมปทาน ซึ่งจากการศึกษามีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ วรวัชร เอี่ยมสุทธินธรรม (2549) เรื่อง *แนวทางของกฎหมายเกี่ยวกับการกำกับการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ในประเทศไทย* ที่ศึกษาพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 และพระราชบัญญัติวิทยุคมนาคม พ.ศ. 2498 ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันมีความล้าสมัย เพราะมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายในการกำกับสื่อวิทยุและโทรทัศน์

ซึ่งมิได้มุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเท่าที่ควร มีบทบัญญัติให้หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ประกอบกิจการ และควบคุมการประกอบกิจการแต่เพียงผู้เดียว ทั้งกระทรวงกลาโหม กรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือแม้แต่บริษัท อสมท. จำกัด (มหาชน) ซึ่งในปัจจุบัน (2566) หน่วยงานเหล่านี้ก็ยังเป็นผู้ผลิตสื่อเช่นเดิม เพียงแต่มีเอกชนเข้าร่วมในระบบโทรทัศน์ดิจิทัลมากขึ้นหลายราย

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องในด้านการประกอบกิจการโดยภาคเอกชน ก็อยู่ในรูปของสัมปทานที่จำกัดแต่เฉพาะผู้ให้วงเงินสูงสุด หรือที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มราชการและการเมืองรับไปดำเนินการ ทำให้การประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ได้ดำเนินการไปโดยภาคเอกชนเพียงไม่กี่ราย ไม่เปิดโอกาสให้กับการใช้คลื่นความถี่ในรูปแบบอื่น และยึดติดกับผลประโยชน์ทางการเมืองและธุรกิจเป็นสำคัญ

ดังนั้น เพื่อให้การประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ดำเนินการไป โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน และยึดถือผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ แนวทางของกฎหมายในการประกอบกิจการด้านหลักเกณฑ์การประกอบกิจการนั้นก็มีขึ้นเพื่อกำหนดมาตรฐานการดำเนินการ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่ใช้ควบคุมอยู่หลายอย่าง ทั้งเรื่องคุณภาพรายการ สัดส่วนรายการ การโฆษณา การดำเนินรายการ หลักคำประกันพหุนิยม รายการทางการเมือง และมาตรการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายโดยให้เสรีภาพสื่อ ปราศจากการครอบงำของรัฐ ส่วนการกำกับดูแลควรเป็นรูปแบบของการกำกับดูแลกันเองขององค์กรวิชาชีพ และหากมีความผิดตามกฎหมาย ก็ให้มีการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมแทนการมีหน่วยงานของรัฐใช้ดุลยพินิจ

เช่นเดียวกัน ในส่วนของการตีความกฎหมายเรื่องศีลธรรมอันดี กฎหมายดิจิทัลไทยมีการตีความที่กว้าง ในบางกรณีเนื้อหาของสื่อจะมีประเภทที่อ้างเรื่องเสรีภาพ แต่กลับขัดต่อหลักจริยธรรม เช่น เนื้อหาที่มีความรุนแรงทั้งในทางร่างกาย ทางเพศ การกลั่นแกล้งทั้งจากคำพูดและการกระทำที่พบได้บ่อยมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน สื่อมวลชนควรดูแลและจัดการเนื้อหาที่มีความรุนแรงเหล่านี้

เพราะหลายครั้งสื่อก็เป็นผู้กระทำเอง นอกจากนี้ ในสื่อออนไลน์มีการนำเสนอเนื้อหาบางอย่างที่ผิดกฎหมาย เช่นเดียวกัน ควรมีการพัฒนากฎหมายเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เพราะเทคโนโลยีทุกวันนี้ไปเร็วมาก มีการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ซึ่งอาจถูกนำมาใช้ในทางที่มีขบต่อกฎหมาย แต่โดยปกติการปรับเพิ่มกฎหมายมักจะต้องใช้เวลากว่าจะผ่านร่างและออกมาบังคับใช้ได้ ควรปรับตามกฎหมายสากล ซึ่งในปัจจุบันมีกฎหมายสากลที่เกี่ยวข้องโดยตรงคือ กฎบัตรปารีสว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ (AI) ซึ่งมีผลต่อการทำงานข่าวและสื่อสารมวลชน

4. แนวทางในการส่งเสริมเสรีภาพของสื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันและกฎหมายดิจิทัลในอนาคต

จากผลการศึกษาพบว่า ควรมีแนวทางส่งเสริมเสรีภาพของสื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการเทคโนโลยีของสื่อมวลชน ส่งเสริมความรู้เรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานและเสรีภาพ รวมทั้งส่งเสริมและพิทักษ์ประโยชน์ของผู้ผลิตสื่อ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บุญนำ โสภานุทก (2548) เรื่อง *เสรีภาพในการเสนอข่าวและการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540* แม้ว่างานดังกล่าวจะศึกษาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และในปัจจุบันประเทศได้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แต่หลักการบัญญัติรับรองถึงเสรีภาพในการเสนอข่าวและการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชนไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกัน มิได้มีการเปลี่ยนแปลง และสอดคล้องกับการศึกษาของ สมโภชน์ ไตรรักษา (2564) เรื่อง *รัฐธรรมนูญปี 2560 สื่อมวลชนกับความท้าทายประชาธิปไตยไทยบนทางสองแพร่ง* พบว่า สำหรับประเทศไทย เสรีภาพการแสดงออกได้รับการคุ้มครองไว้ในกฎหมายสูงสุดอย่างรัฐธรรมนูญ และเมื่อเปรียบเทียบรัฐธรรมนูญถาวรสามฉบับตั้งแต่ปี 2540 พบว่า รัฐธรรมนูญยังคงหลักการที่รัฐอาจตรากฎหมายที่มีเนื้อหาจำกัดเสรีภาพดังกล่าวได้ และจากขอบเขตและเงื่อนไขในการตรากฎหมาย ทั้งที่ให้การรับรองและจำกัดเสรีภาพในการเสนอข่าวและการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชน และแนวคิดและหลักการที่สำคัญของรัฐธรรมนูญในรัฐเสรีประชาธิปไตยในต่างประเทศต่างก็ล้วนมี

จุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จำกัดการใช้อำนาจรัฐที่มีขอบ เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการวางแนวทางกฎหมายและทางปฏิบัติของการรับรองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ที่สามารถเชื่อมโยงกันได้บริบททางสังคมที่ต่างภูมิภาคกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่เสนอว่า ควรส่งเสริมเสรีภาพในกฎหมายดิจิทัล โดยให้เปรียบเทียบกับประเทศจีน ออสเตรเลีย และสิงคโปร์ ซึ่งมีรูปแบบกฎหมายที่ต่างกันไปตามระบบการปกครองและเศรษฐกิจ รวมทั้งเสนอให้ผู้กำหนดนโยบายและร่างกฎหมายควรไปศึกษาดูงานและทำให้ทันสมัย

จากการนำหลักเสรีภาพในการเสนอข่าวและการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชนมีแนวความคิดตามกฎหมายธรรมชาติ ถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง ที่รัฐต่างๆ ควรให้การรับรองและคุ้มครอง ซึ่งในปญญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 19 ก็ได้รับรองว่า มนุษย์ทุกคนย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ซึ่งประเทศไทยเป็นรัฐเสรีประชาธิปไตยได้ยอมรับว่า สิทธิเสรีภาพดังกล่าวเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งอันควรได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ สอดคล้องกับปญญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน และเป็นหลักการที่สำคัญเป็นต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

เช่นเดียวกัน แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับต่างๆ ในอดีตและฉบับปัจจุบันจะได้ให้การรับรองเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นแก่สื่อมวลชนไว้ก็ตาม แต่ก็ปรากฏว่า ในปัจจุบันสื่อมวลชนยังคงถูกแทรกแซงและลิดรอนสิทธิเสรีภาพ โดยกฎหมายที่มีเนื้อหาเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชน ซึ่งเป็นการขัดหรือแย้งหรือไม่สอดคล้องต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งกฎหมายดิจิทัลไม่ขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญ แต่ไม่ได้การันตีว่า การตีความและการใช้ดุลยพินิจของหน่วยงานรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติวิชาชีพสื่อเกิดความไม่มั่นใจ และจากต้นทุนในการลงทุนผลิตสื่อมีต้นทุนสูงจึงเลือกที่จะต้องระวังจนหลีกเลี่ยงบางประเด็นที่อ่อนไหว จนใช้การ “เซ็นเซอร์ตัวเอง” (self-censorship)

นอกจากนี้ จากงานศึกษาของ บุญนำ โสภาคัท (2548) ยังพบว่า ในขณะเดียวกัน สื่อมวลชนอาจจะใช้เสรีภาพของตนไปละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน ซึ่งสอดคล้องกันกับผลการวิจัยที่พบว่า เสรีภาพสื่อมีเพียงพอและเหมาะสม แต่สื่อไม่ปฏิบัติตามจริยธรรมสื่อและไปละเมิดสิทธิบุคคลอื่น แต่สื่อกลัวผลกระทบจากการถูกลงโทษทางสังคม (social sanction) จากสื่อสังคมจนเกิดดราม่าและประเด็นสาธารณะโจมตีสื่อและบุคคลที่เป็นข่าว และกลัวการถูกฟ้องร้องดำเนินคดีตามกฎหมาย

ดังนั้น นอกจากจะสร้างหลักเกณฑ์หรือมาตรการที่จะให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนมิให้ถูกละเมิดจากอำนาจรัฐ ยังต้องมีมาตรการในการควบคุมตรวจสอบสื่อมวลชนมิให้ใช้เสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นไปละเมิดต่อหลักการดังกล่าว ตามทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดชอบทางสังคม (the social responsibility theory) ของ Theodore Peterson (1973, สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ, 2562) เป็นทฤษฎีที่ทำให้สื่อมวลชนตระหนักในบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น โดยมีจรรยาบรรณทางวิชาชีพเป็นกรอบหรือเสาหลักในการทำงาน ควบคู่ไปกับการปกป้องสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนและเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ อันเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง เสรีภาพสื่อกับกฎหมายดิจิทัล: ความท้าทายของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อกับการปรับตัวในอนาคต มีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

(1) จากผลการศึกษา ควรไปต่อยอดจากการศึกษากฎหมายดิจิทัลของประเทศไทยเป็นการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องที่มีบทบาทในการทำงานของสื่อ เช่น กฎหมายลิขสิทธิ์ การหมิ่นประมาท การดูหมิ่นในกฎหมายอาญา กฎหมายสัญญา กฎหมายการจ้างทำของในกฎหมายแพ่ง เป็นต้น ซึ่งกระทบต่อการทำงานของสื่อเป็นอย่างมาก

(2) จากผลการศึกษา ควรไปปรับการศึกษาจากผลกระทบเสรีภาพสื่อ จากกฎหมายดิจิทัลเป็นผลกระทบจากอิทธิพลอื่นๆ เช่น การคุกคามจากอำนาจรัฐ อำนาจผู้มีอิทธิพล อำนาจทุน อำนาจของผู้ผลิตสื่อ สปอนเซอร์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเสรีภาพในการทำงานของสื่อเป็นอย่างมาก

(3) จากผลการศึกษา ควรไปปรับการศึกษาจากกฎหมายดิจิทัลที่กระทบต่อการทำงานของวิชาชีพสื่อเป็นผลกระทบจากการลงโทษทางสังคม (social sanction) จากสื่อสังคม จนเกิดดราม่าและประเด็นสาธารณะโจมตีสื่อและบุคคลที่เป็นข่าว ซึ่งทำให้สื่อที่มีการนำเสนอข้อมูลในสื่อออนไลน์ต้องระวังจนหลีกเลี่ยงบางประเด็นที่อ่อนไหวเป็นการ “เซ็นเซอร์ตัวเอง” (self-censorship)

(4) จากผลการศึกษา ควรไปปรับการศึกษาจากกฎหมายดิจิทัลภาพรวม เป็นศึกษาในกฎหมายแต่ละฉบับ โดยเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560

(5) จากผลการศึกษา ควรไปขยายขอบเขตการศึกษากฎหมายดิจิทัลกับเสรีภาพสื่อในระดับภูมิภาค หรือในเชิงเปรียบเทียบกับประเทศอื่น เช่น ระดับอาเซียน ระดับเอเชีย หรือระดับโลก หรือเปรียบเทียบตามระบบการเมืองการปกครอง เช่น ระหว่างประเทศที่ปกครองระบอบคอมมิวนิสต์กับประชาธิปไตย หรือเผด็จการทหาร เป็นต้น

(6) จากผลการศึกษา ควรไปศึกษาความรู้ความเข้าใจ ทักษะ ทศนคติ ต่อกฎหมายดิจิทัล กฎหมายสื่อ หรือเสรีภาพสื่อของผู้ปฏิบัติวิชาชีพด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิจัยเชิงสำรวจได้

ข้อเสนอแนะต่อทางวิชาชีพ

(1) จากผลการศึกษา ควรนำไปต่อยอดพัฒนาในการออกร่างกฎหมายดิจิทัลรองรับปัญญาประดิษฐ์ (AI) ให้ทันสมัย และยืดหยุ่น เอื้อต่อการปฏิบัติงานของสื่อ รวมทั้งส่งเสริมเสรีภาพสื่อ และรักษาผลประโยชน์สาธารณะให้สอดคล้องกับพัฒนาการเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันและกฎหมายดิจิทัลในอนาคต ไปสร้างแนวทางในการสร้างเครือข่ายร่วมให้องค์กรวิชาชีพมีบทบาท

ในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานสื่อได้สอดคล้องกับเสรีภาพสื่อมากยิ่งขึ้น

(2) จากผลการศึกษา ควรมีการจัดเวทีหรือสร้างช่องทางรับฟังความคิดเห็น และเป็นพื้นที่ในการสื่อสารระหว่างผู้ปฏิบัติงานสื่อมวลชน นักวิชาการ องค์กรวิชาชีพ และผู้ออกกฎหมายและนโยบาย ได้มีความเข้าใจกัน และหาแนวทางร่วมกันในส่งเสริมเสรีภาพของสื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการเทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบันและกฎหมายดิจิทัลในอนาคตเป็นประจำทุกปี

(3) องค์กรสื่อ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรมีบทบาทในการจัดอบรมและสร้างหลักสูตรองค์ความรู้ในด้านกฎหมายดิจิทัลและเสรีภาพสื่อ ให้ผู้ปฏิบัติงานสื่อสามารถเพิ่มพูนความรู้และมีช่องทางในการอัปเดตกฎหมายสื่อที่ทันสมัย รวดเร็ว และมีการนำกรณีศึกษาสื่อที่ถูกละเมิดสิทธิหรือถูกดำเนินคดี มาถอดบทเรียนโดยยังคงรักษาข้อมูลส่วนบุคคล และคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมองค์การระหว่างประเทศ (2551), *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*, กรุงเทพฯ: องค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ.
- ทรงพล สงวนจิตร (2560), “การดำเนินคดีในอำนาจหน้าที่ของ กสทช.”, *วารสารวิชาการ กสทช. ประจำปี 2560*.
- เทียนทิพย์ เดียวกี (2559), “จริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อในการนำเสนอข่าวยุคดิจิทัล”, *วารสารการสื่อสารและการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*, 2(2): 125-143.
- บุญนำ โสภาคทก (2548), *เสรีภาพในการเสนอข่าวและการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเลิศ คชายุทธเดช (2550), *เสรีภาพสื่อ-เสรีภาพประชาชน อุปสรรคที่ขัดต่อเจตนารมณ์*, กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (2562), *ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 136 ตอนที่ 69 ก*, หน้า 52-95.
- พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 (2560), *ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 10 ก*, หน้า 24-35.
- พัชรภา เอื้ออมรรณิข (2560), “สื่อมวลชน: เสรีภาพ และความรับผิดชอบ”, *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น*, 11(4): 9-18.
- วรวัชร เอี่ยมสุทธธรรม (2549), *แนวทางของกฎหมายเกี่ยวกับการกำกับการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ในประเทศไทย*, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2554), “การศึกษาการจัดรูปองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคด้านกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม”, *รายงานที่ดีอาร์ไอ ฉบับที่ 91*.
- สมโภชน์ ไตรรักษา (2564), *รัฐธรรมนูญปี 2560 สื่อมวลชนกับความท้าทายประชาธิปไตยบนทางสองแพร่ง*, เอกสารวิชาการส่วนบุคคล (Individual Study) หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 9 วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (2563), *กฎหมายดิจิทัล*, E-Book: สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์.
- สิริลักษณ์ พัฒนลีลาวศ์ (2546), *การควบคุมของรัฐและการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร (2544-2545)*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Bedeski, R. (2009), *Authoritarian System, Government and Politics*, British Columbia: University of Victoria.
- Das, A. (2020), "Impact of Digital Media on Society: Introduction", *International Journal of Creative Research Thought (IJCRT)*, 8(5).
- Feldman, T. (2015), *An Introduction to Digital Media*, New York: Routledge.
- Levitsky, S. and Steven, L. (2002), "Elections without Democracy: The Rise of Competitive Authoritarianism", *Journal of Democracy*, 13: 51-65.
- Levitsky, S. and Way, L. (2020), "The New Competitive Authoritarianism", *Journal of Democracy*, 31(1): 51-65.

สื่อออนไลน์

- พลิชฐ์ คงคุณากรกุล (2564), "ออสเตรเลียผ่านกฎหมายให้ Google และ Facebook จ่ายเงินให้องค์กรสื่อ สำหรับคอนเทนต์ข่าวบนแพลตฟอร์มแล้ว หลังมีการปรับแก้กฎหมาย", สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2567 จาก <https://thestandard.co/australia-let-google-and-facebook-pay-for-news-content/>
- สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ (2562), "จริยธรรมและบรรทัดฐานสื่อมวลชนกับความรับผิดชอบต่อสังคมในการพาดหัวข่าว", สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2567 จาก <https://www.presscouncil.or.th/ethics/4602>
- _____. (2564), "ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพสื่อมวลชน สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ พ.ศ. 2564", สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2567 จาก <https://www.presscouncil.or.th/rule/6126>
- สุรัชพงศ์ สิกขาบัณฑิต (2561), "นโยบายประเทศไทย 4.0: โอกาส อุปสรรค และผลประโยชน์ของไทยในภูมิภาคอาเซียน", สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2567 จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=46816
- อรรคภพ รอดจินดา (2566), "สถานการณ์และแนวทางการป้องกันอาชญากรรมคอมพิวเตอร์", สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2567 จาก <https://www.onlb.go.th/about/featured-articles/5143-a5143>
- PDPA pro. (2563), "สิทธิของเจ้าของข้อมูล (Data Subject) ตาม PDPA มีอะไรบ้าง และผู้ประกอบการควรเตรียมพร้อมอย่างไร", สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2567 จาก <https://pdpa.pro/blogs/rights-of-data-subject-pdpa>
- Phakpon Jeranathep (2022), "การสร้างสรรค์สื่อดิจิทัลบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ Digital Media Creation on Social Networks", สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2567 จาก <https://library.wu.ac.th/km/การสร้างสรรค์สื่อดิจิทัล>